

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๒๑ ตอนที่ ๑๒๐๑ – ๑๒๑๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๒๐๑

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ส. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของเหตุผล ตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด แม้แต่ว่า ปัญญาคืออะไร ปัญญาก็คือความรู้ ความรู้คือรู้อะไร ถ้าไม่มีความเข้าใจจะเป็น ความรู้ได้ไหม ไม่ว่าจะป็นวิชาการใด ๆ ทั้งสิ้น แม้แต่ในวิชาการทางโลก ขณะใด ชื่อว่ารู้ ก็เพราะขณะนั้นเข้าใจ เมื่อเข้าใจขึ้น ๆ พิจารณามากขึ้น ศึกษามากขึ้น ก็เป็นความรู้ทันทีได้

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีความเข้าใจอะไรเลย นั่งสัก ๓ ชั่วโมง จะเกิดประโยชน์ อะไร จะมีความเข้าใจอะไร และถ้าไม่มี สมควรไหมที่จะนั่ง เพราะจุดประสงค์ คือ เพื่อความรู้ เพื่อความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเคยยึดถือว่า เป็นตัวเรา เป็นเราจริง ๆ เห็นก็เป็นเรา ได้ยินก็เป็นเรา คิดนึกก็เป็นเรา ซึ่งตามความเป็นจริง คิดนึกก็เป็นอนัตตา เกิดขึ้นและดับไป

ในขณะที่คิดไม่ใช่ในขณะที่เห็น เพราะว่าคิดโดยไม่เห็นก็ได้ และเห็นก่อนที่จะ คิดก็ได้ เพราะฉะนั้น ขณะที่คิดต่างกับขณะที่กำลังเห็น เช่น ขณะที่กำลังได้ยินเสียง ท่านผู้ฟังลองพิจารณาว่า ได้ยินอะไรในขณะนี้

ผู้ฟัง ได้ยินเสียงอาจารย์พูด

ส. ได้ยินคำ เข้าใจคำ หรือว่าได้ยินเสียง ได้ยินเสียงแต่ไม่คิดคำ ได้ไหม

ผู้ฟัง ได้

ส. เพราะฉะนั้น ได้ยินเสียงเป็นขณะหนึ่ง กำลังคิดคำหรือความหมายของ เสียงที่ได้ยินเกิดต่อภายหลัง คนละขณะ ฤกษ์ใหม่ ไม่ใช่พร้อมกัน

ผู้ฟัง ฤกษ์

ส. เพราะฉะนั้น การเจริญปัญญาเพื่อรู้สภาพธรรมไม่ใช่ตัวตน ต้องละเอียดย่อยที่รู้ลักษณะที่ต่างกันของทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สภาพธรรมจึงสามารถปรากฏตามความเป็นจริงที่ลักษณะให้รู้ชัดว่า แต่ละลักษณะปรากฏเพียงเล็กน้อยและดับไป และสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นปรากฏและดับไป จึงจะประจักษ์แจ้งการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

แต่ถ้าไปนั่งอยู่หลายชั่วโมง โดยไม่รู้อย่างนี้ ไม่เข้าใจอย่างนี้ ก็ไม่มีประโยชน์ และทำไมต้องนั่ง เดินก็เห็น ยืนก็เห็น พิจารณารู้ลักษณะของเห็นได้ไหม เดินก็ได้ยิน นั่งก็ได้ยิน นอนก็ได้ยิน พุดก็ได้ยิน จะพิจารณาลักษณะของสภาพได้ยินในขณะนี้ ได้ไหม ในเมื่อเป็นธรรม เป็นสังขารธรรม คือ เป็นของจริง ย่อมทนต่อการพิสูจน์

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมในชีวิตปกติประจำวัน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพื่อให้พุทธบริษัทพิสูจน์ว่า พระธรรมที่ทรงแสดงถูกต้องเป็นความจริงอย่างนั้นหรือไม่ ไม่ใช่บังคับให้ใครเชื่อ แต่ทรงแสดงโดยละเอียดเพื่อที่จะให้เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน พิสูจน์ได้ และมีผู้ที่พิสูจน์จนประจักษ์แจ้งแล้วด้วย แต่ต้องอาศัยการอบรมด้วยการฟังพระธรรม จนกว่าจะเข้าใจเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพิ่มขึ้น ๆ

ถ. ช่วยให้คำจำกัดความของนามและรูป ในการเจริญสติปัฏฐาน

ส. สั้น ๆ คือ นามธรรมเป็นสภาพรู้ รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้

ถ. ช่วยยกตัวอย่างสักหน่อย

ส. กำลังเห็นทางตา เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่ารู้แล้ว เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมจะเห็นได้ว่า ต้องฟังอีก พิจารณาอีก ทางตาที่กำลังเห็นเป็นของจริงทุกวัน แต่ที่จะรู้ ว่า กำลังเห็นเป็นลักษณะซึ่งรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา

สิ่งที่ปรากฏทางตา เมื่อปรากฏจึงเป็นรูปธรรม เพราะนามธรรมไม่สามารถจะปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จะเอามือไปจับ ไปสัมผัสนามธรรมเป็นไปไม่ได้ ไม่ใช่เสียงของนามธรรมที่จะไปฟังว่า นามธรรมนี้เป็นเสียงอย่างนี้

นามธรรมนั้นเป็นเสียงอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นนามธรรมแล้ว ไม่ใช่รูป ด้วยประการทั้งปวง คือ ไม่มีลักษณะของรูปหนึ่งรูปใดเจือปนอยู่ในอาการรู้หรือสภาพรู้ หรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง

รูปธาตุมีมากมายหลายอย่าง ไม่ว่าจะโดยนัยของพระพุทธศาสนา หรือโดยนัยของทางโลก เช่น ทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละลักษณะของรูปธาตุสามารถปรากฏทางหนึ่งทางใด คือ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย แต่นามธาตุ เป็นสภาพอย่างหนึ่งซึ่งมีจริง ธาตุชนิดนี้เป็นธาตุที่มีลักษณะอาการรู้ หรือลักษณะรู้เท่านั้น เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็นจึงสามารถบอกได้ว่าเห็นอะไร สิ่ง que เห็นมีรูปร่างสัณฐานอย่างไร เพราะว่าปรากฏให้เห็นทางตา แต่ไม่สามารถที่จะแยกธาตุรู้ อารมณ์ออกจากในขณะที่กำลังเห็น ถ้าไม่พิจารณาให้รู้ว่า สิ่งต่าง ๆ จะปรากฏทางตาได้ เพราะมีธาตุรู้ คือ เห็นสิ่งนั้น

เช่นเดียวกับทางหู เสียงมีจริง ไซ้ไหม เสียงมีเมื่อไร

ถ. มีเมื่ออาจารย์พูด

ส. เมื่อเสียงปรากฏทางหู ไซ้ไหม

ถ. ไซ้

ส. ถ้าไม่ได้ยินเสียง แม้เสียงมี แต่ก็ไม่ปรากฏ เพราะว่าไม่มีการได้ยิน ถูกไหม เพราะฉะนั้น เสียงปรากฏต่อสภาพที่กำลังรู้เสียงนั้น ต้องมีสภาพที่กำลังรู้เสียงนั้น เสียงนั้นจึงปรากฏ

ลักษณะอาการรู้ ธาตุรู้ ทุกคนมีตั้งแต่เกิดจนตาย แต่เมื่อไม่พิจารณาจึงยึดถือว่าเป็นเรา เป็นตัวตนที่ได้ยิน หรือที่ได้เห็น เพราะไม่ได้รู้จริง ๆ ว่า ลักษณะรู้หรือสภาพรู้นั้นเป็นแต่เพียงธาตุชนิดหนึ่งเช่นเดียวกับรูปธาตุอื่น ๆ แต่เมื่อเป็นนามธาตุ จึงไม่ใช่รูปธาตุ และที่เป็นนามธาตุ ก็เพราะว่าเป็นสภาพรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นอาการรู้เท่านั้น

แม้จะได้พูดอย่างนี้ ๑๐ กว่าปี หรือต่อไปก็อาจจะถึง ๒๐ กว่าปี หรือว่าใคร ๆ ก็จะต้องต่อไป ๆ กันไปถึง ๑๐๐ ปี ๑๐๐๐ ปีก็ตาม แต่ต้องแล้วแต่การระลึกได้

การพิจารณาในขณะที่กำลังเห็นว่า เริ่มที่จะระลึกได้ใหม่ว่า ขณะนี้มีสภาพรู้ หรือเป็น ธาตุรู้ที่กำลังเห็น ที่กำลังได้ยิน ที่กำลังรู้สิ่งที่อ่อน แฉ่ง ที่กำลังคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ จนกว่าจะประจักษ์ว่า ธาตุรู้ก็เกิดดับ

ถ้ายังไม่ประจักษ์ว่า นามซึ่งเป็นธาตุรู้เกิดดับ รูปซึ่งไม่ใช่ธาตุรู้ก็เกิดดับ ถ้ายังไม่ประจักษ์ ก็จะต้องศึกษาและฟังพระธรรมที่ทรงแสดงเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจต่อไปเรื่อย ๆ และพิจารณาต่อไปเรื่อย ๆ สติก็จะเริ่มระลึกบ้างที่ละเล็กที่ละน้อย ไม่ใช่ว่าไปทำสติได้มากมาย

ถ. คำว่า ประจักษ์ หมายความว่าอะไร

ส. คือ ปรากฏชัดในสภาพที่เป็นอนัตตา ไม่สืบเนื่องติดต่อจนรวมกัน เหมือนกับว่าเป็นอัตตา หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ถ. อาจารย์ยกตัวอย่างรูปและนามน่าฟังมาก คือ ถึงแม้ว่าจะมีรูปธาตุ มีเสียง แต่ถ้าไม่มีธาตุรู้ จะไม่มีการได้ยินเลย ฉะนั้น สภาพรู้กับสภาพไม่รู้ คือ นามและรูปมีแน่นอน ธรรมชาติ ๒ ประการนี้ แต่ต้องพิจารณาไปจนกว่าจะประจักษ์ ไซ้ใหม่

ส. ต้องเริ่มตั้งแต่เข้าใจ จนกระทั่งไม่ถามข้อที่ ๑ ข้อที่ ๑ ถามว่าอย่างไร

ถ. ถามว่า ขอคำจำกัดความของนามและรูป

ต่อไปคำถามข้อ ๒ การเจริญสติปัฏฐานที่ว่า ต้องกำหนดนามและรูปที่ปรากฏ ตามความเป็นจริงนั้น หมายความว่าอย่างไร และเพื่อประโยชน์อะไร

ส. พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏโดยรอบ โดยตลอด โดย ถี่ถ้วน จึงกำหนด คือ รู้ได้ว่าลักษณะนี้เป็นรูป หรือลักษณะนี้เป็นนาม

ถ. ต้องกำหนดทุกทวารด้วย ไซ้ใหม่

ส. ที่ละอย่าง เช่น ในขณะนี้ ท่านผู้ฟังที่อยากจะปฏิบัติเร็ว ๆ ก็จะถามว่า ทางตาจะกำหนดอย่างไร แต่ถ้าเข้าใจจริง ๆ ก็คือ ระลึก พิจารณา รู้ลักษณะของ ธาตุรู้ที่กำลังเห็นทางตาโดยละเอียด โดยทั่ว โดยถี่ถ้วน เพื่อที่จะได้รู้ชัดว่า ลักษณะของธาตุรู้ทางตานั่น คือ กำลังเห็นในขณะนี้เอง

ถ. ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า เราสามารถพิจารณาได้แม้ว่าเราอยู่ที่บ้าน

สุ. ขณะนี้เอง ขณะที่เข้าใจ แต่ไม่ใช่เป็นเรา สติเกิดระลึกลักษณะที่กำลังเห็นในขณะนี้หรือยัง ถ้าเห็นแล้วยังไม่รู้ความจริงของการเห็น ก็หมายความว่า ยังต้องฟังเรื่องของการเห็นต่อไปจนมีสติปัญญาความจำที่มั่นคง และเริ่มระลึกศึกษา น้อมพิจารณาจนกว่าจะรู้ เพราะเป็นสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก

ถ. การเจริญสติปัฏฐานสำหรับฆราวาสนั้น มีสิ่งรบกวนอยู่ตลอดเวลา โปรดให้คำแนะนำเพื่อแก้ปัญหานี้ด้วย

สุ. พุทธบริษัทมี ๔ ตั้งแต่ครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรินิพพาน คือ มีทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่ครองเรือนและที่ไม่ครองเรือน และมีพระอริยบุคคลที่เป็นพระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งที่ครองเรือนและไม่ครองเรือน ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงทราบอริยาคัยของสัตว์โลกโดยตลอด จึงทรงแสดงธรรมที่ไม่ว่าจะเป็นบริษัทใด คือ เป็นภิกษุบริษัท หรือภิกษุณีบริษัท หรืออุบาสกบริษัท หรืออุบาสิกาบริษัท ก็สามารถอบรมเจริญสติระลึกลักษณะของสภาพธรรมจนปัญญาารู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้ตามอริยาคัยของแต่ละบุคคล ไม่มีใครสามารถไปเปลี่ยนการสะสมอริยาคัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้

นี่เป็นเหตุที่ทุกคนมีกุศลกรรมและอกุศลกรรมต่างกัน มีกรรมที่ต่างกัน มีวิถีชีวิตที่ต่างกัน มีความเป็นอยู่ต่างกัน มีการดำเนินชีวิตต่างกัน แต่ทุกท่านสามารถที่จะฟังพระธรรม เข้าใจพระธรรม และน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติได้ เพราะว่าการเป็นพุทธศาสนิกชน การที่กล่าวถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะย่อมหมายความว่า พร้อมที่จะฟังพระธรรม และไม่ใช่เพียงฟัง ยังน้อมพระธรรมมาประพฤติปฏิบัติด้วย

ถ้าเพียงฟัง แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย ย่อมไม่เชื่อว่าเป็นผู้ฟังจริง ๆ ซึ่งจุดประสงค์ของการฟัง คือ เพื่อเข้าใจ และเมื่อเข้าใจแล้ว ก็เพื่อประพฤติปฏิบัติตามด้วย จึงจะเป็นสาวกที่แท้จริง

เพราะฉะนั้น พุทธบริษัทสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ทุกเพศ ถ้าผู้ใดมีความเห็นว่า เพศฆราวาสคับแคบ ไม่เหมาะสำหรับตนเอง ไม่ต้องมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดบังคับ แต่เป็นอริยาสัยของบุคคลนั้นที่จะน้อมประพฤติปฏิบัติพระธรรมในเพศบรรพชิต ก็สามารถอบรมเจริญปัญญา รู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศบรรพชิตได้ แต่บุคคลใดซึ่งสะสมอริยาสัยที่จะเป็นฆราวาส และรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่าเป็นผู้ที่ยังไม่สามารถสละเพศฆราวาสได้ ก็สามารถอบรมเจริญปัญญา รู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศฆราวาสได้ เพราะว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมต้องรู้จักตัวเองซึ่งเป็นธรรมแต่ละขณะที่เกิดขึ้นเพราะปัจจัยปรุงแต่งตามปกติตามความเป็นจริง

ถ้าผิดจากความเป็นจริง คือ ชีวิตจริงมีอริยาสัยเป็นฆราวาส และอยากจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เข้าใจผิดว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมต้องไปสู่อื่น ซึ่งไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ ของตัวเอง เพราะฉะนั้น เมื่อกลับมาเป็นปกติในชีวิตจริง จึงไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม คือ สติปัฏฐานไม่สามารถเกิดแทรกในขณะที่กำลังเป็นสภาพธรรมที่สนุกสนาน เป็นโลกมุลจิต ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล หรือเป็นโทสมุลจิต กำลังโกรธ เพราะมีปัจจัยที่จะให้ความโกรธขณะนั้นเกิดขึ้น ก็ไม่สามารถรู้ว่ แม้ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เมื่อไม่รู้ความจริงอย่างนี้ จึงไม่สามารถดับการยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตนได้ ถ้าอบรมเจริญอย่างนั้น ไม่ใช่การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง และย่อมจะไม่ถึงวันที่จะประจักษ์ได้ว่า สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา สภาพธรรมทั้งหมดทุกประการ ทุกขณะ ไม่ว่าจะในภพไหน ชาติไหน ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

แต่ถ้าเริ่ม คือ โลภะเกิดขึ้น ซึ่งแต่ก่อนอาจจะกลัวและรังเกียจว่าเป็นสภาพธรรมชั้นหยาบ เป็นโลภะที่มีกำลังแรงกล้า ไม่น่าจะเกิดขึ้นกับตัวท่านได้ แต่ทำไมสภาพนั้นจึงเกิด ก็ควรพิจารณาว่า ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงปฏิจจสมุปบาทและปัจจัยต่าง ๆ ที่จำแนกออกเป็นเหตุปัจจัย โลกเจตสิกเป็นเหตุปัจจัย เป็นสภาพธรรมที่เป็นเหตุ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ใครจะยับยั้งลักษณะของ

โลภะไม่ให้เป็นอย่างนั้นได้ เพราะโลภะเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดแล้วก็มีลักษณะอาการของโลภะ กระทำกิจของโลภะ แต่โลภะก็ดับเพราะหมดเหตุปัจจัย ในขณะนั้น เมื่อมีเหตุปัจจัยให้สภาพธรรมอื่นเกิด ซึ่งแต่ละขณะก็ไม่ใช่อัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ้ามีความอาหาญว่าเร่งตามที่ทรงแสดงไว้ในพระสูตรทุกพระสูตร ที่เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ก็สมาทาน อาหาญว่าเร่งที่จะน้อมพระธรรมนั้นมายึดถือ มาอบรม มาเจริญ มาปฏิบัติ ถ้าขณะโลภะที่มีกำลังเกิดขึ้น ถ้าสติเกิดระลึกจะรู้ได้ว่า ถ้าไม่เคยสะสมความพอใจที่ละเล็กทีละน้อยมาในอดีตอนันตชาติแสนโกฏิกัป โลภะแรงขึ้นนี้ก็ย่อมเกิดไม่ได้ แต่ที่โลภะอย่างนี้เกิดได้ ก็เพราะได้สะสมโลภะนั้นมาและโลภะนั้นยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ยังไม่มีปัญญาดับโลภะนั้น เพราะฉะนั้น ขณะนั้นการสะสมของโลภะจึงปรุงแต่งให้ปรากฏลักษณะของโลภะขึ้นนั้นขึ้นได้ ซึ่งเป็นแต่เพียงขณะหนึ่งในชีวิตที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และก่อกำเนิดไป

สำหรับโทสะ ก็เช่นเดียวกัน มีความโกรธขึ้นอ่อน ๆ ตั้งแต่สภาพที่รู้สึกขุ่น ๆ มัว ๆ ไม่แฉ่มขึ้น จนกระทั่งถึงขั้นที่เป็นอันตรายรุนแรง แต่ถ้าสติสามารถเกิดระลึกรู้ อาการของโทสะในขณะนั้นว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งต่างกับโลภะ และที่โทสะขึ้นนี้เกิดขึ้นได้ ก็เพราะมีเหตุปัจจัย เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ทุกคนจะมีโลภะขึ้นแรง โทสะขึ้นแรงอยู่ตลอดเวลา แต่มีโลภะขึ้นต่าง ๆ โทสะขึ้นต่าง ๆ ตามปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้นปรากฏ ซึ่งสติจะต้องระลึกและสามารถที่จะรู้ได้ว่า ทุกขณะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และจะคลายการยึดถือ หรือว่าการพยายามที่จะไม่รู้ลักษณะของโลภะ โทสะ เพราะถ้าพยายามหนี บังคับไม่ให้รู้ลักษณะของอกุศล ก็ไม่มีทางจะคลาย ขณะที่เป็นอย่างนั้นว่าไม่ใช่ตัวตน และไม่มีวันที่จะดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม จึงต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล แต่ละชีวิต ตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามปกติที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล จะไม่สามารถเป็นพระอริยบุคคล ได้แน่นอน

และที่ถามว่า อะไรเป็นนามธรรม อะไรเป็นรูปธรรม คือ ทุกขณะในขณะนี้เอง ถ้าสติระลึก จะรู้ลักษณะของนามธรรมประเภทต่าง ๆ รูปธรรมประเภทต่าง ๆ และรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่เราแน่นอน

๑๒๐๒

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. ที่จะมีสติระลึกรู้ในชีวิตประจำวัน ยาก ไม่ค่อยจะเกิดขึ้น จะทำอย่างไร หลงลืม บอกว่าจะพิจารณา บางทีจะคิดนึกเอา เดาเอา จดจำองเอา เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรจึงจะให้สติเกิดขึ้น จะอบรมอย่างไร ขอเรียนถามอาจารย์

ส. ทุกคน ขณะนี้คงจะเต็มไปด้วยความอยากที่จะให้สติเกิดบ่อย ๆ แต่ต้องรู้เหตุว่า เพราะอะไรสติจึงไม่เกิดบ่อย ๆ อย่างที่หวังหรือที่ต้องการได้ ก็เพราะว่าทุกท่านมีอวิชชาสะสมมามากเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์เกินกว่าแสนโกฏิกัป

ขณะเห็น ก็ไม่รู้ เพราะไม่เคยระลึก ไม่เคยได้ฟังเรื่องของการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งทีกระทบสัมผัส และเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม โดยละเอียด และไม่ใช่ว่าในสังสารวัฏฏ์จะมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ทุก ๆ กัป ในบางกัปก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ระหว่างกัปหนึ่งหรือหลายกัป ซึ่งไม่ได้ยินไม่ได้ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเลย อวิชชาจะเพิ่มมากสักแค่ไหน

เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินเพียงเล็กน้อยนิดเดียวและมีปัญหาว่า ทำอย่างไรสติจะเกิดมาก ๆ ก็ควรระลึกถึงเหตุว่า เมื่ออวิชชาสะสมมามาก แต่จะให้สติเกิดมาก ๆ เหตุสมควรแก่ผลใหม่ จะเร่งรัดได้ไหม หรือควรจะเริ่มจากความเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่า เพิ่มมากขึ้นบ้างหรือยัง

ซึ่งการที่สติจะเกิดระลึกถูกตามความเป็นจริงว่า นามธรรมมีลักษณะอย่างนี้ รูปธรรมมีลักษณะอย่างนี้ ไม่ใช่แค่เพียงฟังครั้งเดียว เพราะในวันหนึ่งจะได้ฟังธรรมสักกี่นาที่ และที่ไม่ได้ฟังธรรมแต่เป็นเรื่องอื่น ๆ มากมายของอวิชชาที่นาที่ เพราะฉะนั้น ที่จะให้นึกได้ ไม่ลืม ที่สติจะเกิดระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ่อย ๆ ก็เป็นไปได้ จนกว่าสติจะ

เกิดขึ้นปฏิบัติกิจของสติที่ละเล็กทีละน้อย นานแสนนาน และสามารถจะเกิดเพิ่มขึ้นได้ ถ้ามีความสนใจใคร่ในธรรม คือ การฟังมาก ๆ พิจารณามาก ๆ สติก็สามารถมีอาหาร คือ มีปัจจัยปรุงแต่งให้ระลึกทันทีที่ลักษณะของนามธรรมหนึ่งหรือรูปธรรมหนึ่ง ทางทวารหนึ่งทวารใดก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่อดทน มิฉะนั้นจะไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรม จะมีแต่ความต้องการที่จะทำ แทนที่จะเข้าใจสภาพของธรรมเพิ่มขึ้นก่อน

ถ. จิตกับใจ อย่างเดียวกันไหม

สุ. อย่างเดียวกัน

ถ. ได้ยินว่า หัวใจอยู่ในช่องกลางอก โຕเท่ากับกำปั้นของตัวเอง หัวใจนี้เป็นนามหรือเป็นรูป

สุ. เป็นรูป วิธีที่จะทราบว่าเป็นนามหรือเป็นรูป สภาพใดเป็นนาม สภาพใดเป็นนาม คือ ในขณะนี้เอง สภาพธรรมใดซึ่งเป็นสภาพรู้ สภาพจำ สภาพคิด สภาพสุข สภาพทุกข์ เป็นต้น เป็นนามธรรม เพราะนามธรรมหมายความว่าธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์ คือ รู้อารมณ์นั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงมีคำว่า จิต กับคำว่า อารมณ์ ซึ่งเป็นของคู่กัน เมื่อจิตเป็นสภาพรู้ ก็ต้องมีสิ่งที่ถูกรู้ และสิ่งที่ถูกรู้นั่นเองทรงบัญญัติศัพท์ว่า อารมณ์ หรือ อารมฺมณ ในภาษาบาลี เพราะฉะนั้น จะมีจิตโดยไม่รู้อารมณ์ไม่ได้ เมื่อมีจิตต้องมีอารมณ์

ใจมีอารมณ์ใหม่ เห็นมีอารมณ์ใหม่ ได้ยินมีอารมณ์ใหม่

สภาพรู้ทั้งหมดต้องมีอารมณ์ โลกะมีอารมณ์ใหม่ มี เมื่อชอบ ก็ต้องมีสิ่งที่กำลังถูกชอบด้วย โทสะมีอารมณ์ใหม่ เมื่อเป็นนามธรรมก็ต้องมีอารมณ์ คือ ต้องมีสิ่งที่กำลังไม่พอใจ หรือกำลังขุ่นเคืองในขณะนั้นด้วย

เพราะฉะนั้น ที่ใช้คำว่า นามธรรม เพราะหมายถึงสภาพที่น้อมไปสู่อารมณ์ คือ รู้อารมณ์ ในขณะนี้ทางตา ทุกคนมี กำลังเห็น หนูมี เพราะฉะนั้น มีการได้ยิน แต่ทำไมบางคนคิดนึก บางคนก็อาจจะกำลังรู้สึกเจ็บปวด คันที่หนึ่งทีใด หรือกระทบ

สัมผัสแข็ง เพราะฉะนั้น ไม่เหมือนกัน การที่จิตใจของแต่ละคนจะโน้มไปสู่อารมณ์ใดทางไหน ก็ย่อมแล้วแต่เหตุปัจจัย

จิตหรือใจเป็นสภาพที่เป็นนามธรรม เพราะเป็นสภาพที่โน้มไปสู่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ทางหนึ่งทางใดอยู่เสมอ

ถ. ถ้าเข้าใจอย่างชาวบ้าน ๆ รู้สึกว่า ความหมายจะผิดกับทางธรรมใช่ไหม

ส. เพราะในภาษาไทยไม่เจาะจง อย่างวันหนึ่ง ๆ อาจจะบอกว่าอารมณ์ดี หมายถึงความถึงจิตใจสบาย แ่มชื่น ซึ่งความจริงต้องมาจากเหตุ คือ ได้เห็นสิ่งที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี ได้กลิ่น ลิ้มรส กระพบสัมผัส ฟังเรื่องราวที่ดี จิตใจสบาย ก็กล่าวว่าอารมณ์ดี นั่นเป็นความหมายในภาษาไทย แต่ความหมายในภาษาบาลีต้องเจาะจงหมายถึงสภาพที่จิตกำลังรู้เท่านั้น

ถ. สีเป็นอารมณ์ของจิต ใช่ไหม

ส. ของจิตเห็น ต้องเจาะจงลงไปด้วย

ถ. เพราะฉะนั้น อารมณ์ เป็นความหมายทางธรรมที่เข้าใจไขว้เขว

ท่านพระครูสังวรญาณทัสสนะ เจ้าคณะอำเภอแม่ฮ่องสอน ท่านถามมาว่า ความอยากเป็นตัณหา ใช่หรือไม่ เช่น ความอยากมีสติ ความอยากรู้รูปธรรมและนามธรรม เป็นต้น และจะทำอย่างไร

ส. ถ้าความอยากกำลังปรากฏ ก็รู้ลักษณะที่อยาก แล้วแต่สภาพธรรมใดปรากฏ เป็นของจริงทั้งนั้น ข้อสำคัญ คือ ลักษณะของกุศลจิตและอกุศลจิตเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็ว ยากที่จะรู้ได้ เหมือนกับในขณะนี้ เห็นไม่ใช่ได้ยิน แต่เพราะว่าเกิดดับสลับกันจึงปรากฏเสมือนว่า ทั้งเห็นและกำลังได้ยิน ฉะนั้น ลักษณะของกุศลและลักษณะของอกุศลก็เกิดดับสลับกันจนยากที่จะบอกได้ว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ถ้าปราศจากสติสัมปชัญญะ

เพราะฉะนั้น การรู้แจ้งสภาพธรรม นอกจากการฟังเข้าใจ การพิจารณาเข้าใจแล้ว ยังต้องสามารถประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างตรงตามความเป็น

จริงด้วยสติและสัมปชัญญะ เพราะว่าโลภมูลจิต สภาพที่พอใจ ยินดี ต้องการ ไม่ได้ อยู่ในพระไตรปิฎก หรืออยู่ในอรรถกถา หรือในสมุดหนังสือเล่มหนึ่งเล่มใด แต่อยู่ใน ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ลักษณะสภาพที่เป็นอกุศลซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ในวันหนึ่ง ๆ ต้องเพราะสติสัมปชัญญะเกิด

และในวันหนึ่ง ๆ ถ้าจะมีกุศลจิตเกิดขึ้น เช่น ในขณะที่ให้ทาน รักษาศีล หรือ ขณะที่กำลังฟังธรรม ผู้ที่จะเป็นพระอริยสาวกต้องเป็นผู้ที่ตรง ตรงอย่างไร คือ ตรง เพราะสติเกิด จึงสามารถรู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิตซึ่งเกิดสลับกันได้ เช่น ขณะที่กำลังนั่งอยู่ที่นี่ จะมีใครสักคนหนึ่งกล่าวว่า มีกุศลจิตเกิดตลอดเวลา ได้ไหม

ถ. พอได้อยู่

ส. ไม่ได้ เพราะต้องมีความไม่พอใจนิด ๆ หน่อย ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ ทางกาย บ้าง ทางหยาบ บ้าง ที่อาจจะจะเป็นเสียงอะไรสักชนิดหนึ่งเกิดสลับกันทำให้รู้สึกได้ว่า ไม่อยากจะได้ยินเสียงนั้น ในขณะนั้นก็เป็นอกุศลจิต

แต่การที่จะสามารถรู้ได้ชัดขึ้นว่า สภาพที่เป็นอกุศลนั้นเป็นอย่างไร สภาพที่เป็นกุศลนั้นเป็นอย่างไร ก็เพราะสติเกิดและระลึกในขณะที่กุศลหรืออกุศลกำลังปรากฏ แต่ถ้าไม่ได้ฟังก็บอกว่ายาก หรือแม้ศึกษาแล้ว โดยความเข้าใจจากการอ่าน ก็ยังบอกว่ายากอีก และมักจะกล่าวกันโดยส่วนใหญ่ เช่น การฟังธรรมเป็นกุศล แต่ที่จริงต้องพิจารณาตัวเองจริง ๆ ว่า ขณะที่ฟัง ฟังเพราะอะไร ถ้าฟังเพื่อให้เข้าใจ ขณะนั้นเป็นกุศล และขณะที่กำลังเข้าใจก็ไม่ใช่เรา เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ คือ สภาพของจิตที่ดีประกอบด้วยปัญญา คือ ความเข้าใจ แต่ถ้าฟังแล้วง่วง ๆ เบื่อ ๆ จะกล่าวว่า การฟังธรรมเป็นกุศลได้ไหม ในเมื่อฟังแล้วง่วง ฟังแล้วเบื่อ ขณะนั้นก็ต้องเป็นอกุศล แต่ถ้าสามารถรู้ชัดว่า ขณะใดเป็นอกุศล ขณะใดเป็นกุศล ย่อมสามารถรู้ได้ว่า ความต้องการหรือความปรารถนาประเภทใดเป็นกุศล ประเภทใดเป็นอกุศล

ถ้าไม่เข้าใจธรรมเลย เพียงแต่อยากที่จะถึงนิพพาน เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

ถ. อกุศลแน่นอน

ส. เพราะโลภะไม่เคยละทิ้งโอกาส แม้ชื่อก็ยังเป็นที่พอใจของโลภะได้ เพียงได้ยินคำว่า นิพพาน พังดูเป็นของแปลก หรือคำว่า โลกุตตระ พ้นจากโลก ความเกิดดับ ก็ปรารถนาแล้วโดยที่ยังไม่รู้เลยว่า ลักษณะจริง ๆ ของนิพพานนั้น คืออย่างไร

นิพพาน เป็นธรรมที่สามารถดับความยินดีพอใจ เพราะไม่ใช่สภาพธรรมที่เกิดขึ้น แต่ถ้าไม่ฟังอาจจะคิดว่า นิพพานคงจะสบายกว่าโลกนี้ จึงอยากจะได้ถึงนิพพาน เพราะฉะนั้น ขณะนั้นต้องเป็นโลภะ

ถ้าถามว่าใครอยากถึงนิพพาน และจะเข้าใจว่า คนที่ตอบว่าอยากถึงนิพพาน เป็นกุศล ย่อมไม่ได้ เพราะต้องเป็นเรื่องที่มาจากความเข้าใจที่ถูกต้อง

ถ. ขณะที่ให้ทาน จิตเป็นกุศลตลอดเวลาหรือเปล่า

ส. ถ้ามีแก้วน้ำสะอาด และบังเอิญเห็นอะไรอยู่ในแก้วน้ำสะอาดที่จะถวายเป็นทาน จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เช่น เห็นแมลงวันสักตัวในถ้วยแก้ว

ถ. รู้สึกจะไม่ค่อยสบายใจนิดหน่อย ก็คงเป็นอกุศล

ส. เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ที่จะทำบุญเลี้ยงพระ เริ่มตั้งแต่ออกจากบ้าน ไปตลาด อาจจะพิจารณาได้เลยว่า โลภะบ้าง โทสะบ้างไปเรื่อย ๆ แม้ขณะที่กำลังปรุงอาหาร อร่อยเป็นโลภะ ไม่อร่อยเป็นโทสะ เพราะฉะนั้น ลักษณะของกุศลจิต ช่างแสนยากที่จะเกิด และเมื่อเกิดแล้วก็ช่างเล็กน้อยเหลือเกิน อย่าคิดว่ามากมาย เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ตรงจะรู้ว่า ขณะใดเป็นกุศล และขณะที่ไม่ใช่กุศลนั้น จะมากหรือน้อย

ถ. ดังนั้น ขณะที่ให้ทาน ก็มีทั้งกุศลและอกุศลเกิดสลับกันอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถรู้ได้ และจะเหมาว่าเป็นกุศลหมดก็ไม่ได้

ขอถามต่อว่า เมื่อสภาพธรรมเกิดขึ้นและดับไปแล้ว สติเกิดพิจารณาไม่ทัน ถ้าจะพิจารณาต่อ จะเป็นการจดจำหรือไม่

ส. การจดจำ หมายความว่า การเลือกอารมณ์เดียวที่จะรู้ แต่ถ้าไม่ใช่การเลือกอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดจะรู้ว่า ที่ไม่จดจำเพราะรู้ว่าสติเป็นอนัตตา สติสามารถ

จะเกิดระลึกทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายก็ได้ ทางใจก็ได้
ขณะนั้นไม่ชื่อว่าจดจำ แต่ถ้าต้องการอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ขณะนั้นชื่อว่า จดจำ

ถ. ทำอย่างไรจิตใจจะไม่อ่อนแอ หวาดกลัว ขอคำแนะนำวิธีที่จะเป็นคนที่
ควบคุมอารมณ์ให้คงที่ มีจิตใจเข้มแข็ง

ส. ผู้ที่ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ต้องเป็นพระอริยบุคคลขั้นสูงขึ้น ๆ
เพราะฉะนั้น ต้องอบรมเจริญฝึกหัดไปจากความเป็นปุถุชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคล
และต้องรู้ว่า ด้วยปัญญาเท่านั้น ไม่ใช่ด้วยอย่างอื่น ถ้าทราบโดยังไม่มีปัญญาที่จะรู้
สภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมต้องหวั่นไหว ไม่มีใครสามารถที่จะช่วยได้

ถ. เมื่อเราจะดับจิต หรือใกล้จะตายนั้น จะพิจารณาอย่างไรจึงจะถูกต้อง

ส. ตายขณะนี้ได้ไหม หรือขณะนี้ตายไม่ได้ ต้องเข้าใจตอนนี้เพื่อที่จะได้ทำ
ถูกต้องและถึงจะตายได้

ความตายนี้เร็วที่สุด แต่ก่อนตายอาจจะนาน เช่น อาจจะมีเจ็บ หรือ
สนุกสนานรื่นเริง บางท่านกำลังรับประทานอาหารอร่อยก็ตายได้ แม้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย
ก็ตายได้ หรือแม้ว่าเจ็บป่วยทรมานมานานหลายเดือนหลายปี แต่ก็ยังไม่ตาย

เพราะฉะนั้น เรื่องของความตาย ตามที่ทรงแสดงไว้ชั่วขณะจิตเดียว จะสั้น
จะเล็กน้อยสักแค่ไหน และใครจะรู้ว่าเมื่อไร ถ้าคิดวก่อนตายจะทำอย่างไรดี
ทำตั้งแต่ขณะนี้เลย เพราะอาจจะตายขณะต่อไปก็ได้ ไม่มีใครสามารถจะทำอะไรได้
เพราะว่าทุกคนอยากจะมีกุศลทุกวัน แต่ต้องตามเหตุ เมื่อมีเหตุของอกุศล อกุศลก็
ต้องเกิด และไม่ต้องคร่ำครวญว่า ทำอย่างไร ๆ คร่ำครวญแต่ว่าอกุศลมากเกินไป
ซึ่งถ้ารู้เรื่องเหตุและผลแล้ว และอยากที่จะมีอกุศลน้อย ก็ต้องอบรมเจริญกุศล
ทุกประการโดยไม่ประมาท

ถ้าเป็นผู้ที่เกรงกลัวในอบายภูมิ การเกิดในนรก หรือเกิดเป็นเปรต เกิดเป็นสัตว์
ดิรัจฉาน เป็นอสุรกาย ก็ต้องเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการเจริญกุศล โดยเฉพาะในการ
อบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้นพระอริยบุคคลเท่านั้นที่จะไม่เกิดในอบายภูมิ แต่ถ้ายังไม่

เป็นพระอริยบุคคล อกุศลกรรมที่มีที่ได้กระทำแล้ว ไม่ใช่แต่เฉพาะในชาตินี้ จะเป็นในชาติไหน ๆ ก็ได้ ในอดีตแสนโกฏีกัปชาตินั้น ก็ยังทำให้เกิดในทุกข์ได้

สำหรับเรื่องการทำอย่างไวก่อนตาย ไม่มีใครทำได้จริง ๆ เหมือนในขณะนี้ ถ้าทำได้ก่อนตาย จะรอทำไมก่อนตาย ทำเดี๋ยวนี้เลย ให้จิตเป็นกุศลเดี๋ยวนี้ ให้ปัญญาเกิดเดี๋ยวนี้ แทนที่จะต้องรอไปทำก่อนตาย

ถ. คำว่าสิ่งที่ปรากฏทางตานั่น หมายความว่าถึงแสงสว่างด้วยได้ไหม เช่น แสงไฟที่เกิดจากเครื่องอ้อก เวลาเชื่อมเหล็ก

ส. ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา ลักษณะมากมายต่าง ๆ แต่เมื่อสรุปแล้ว คือ ทุกอย่างทีปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ. เพราะฉะนั้น จะเป็นแสงที่เกิดจากการอ้อก ก็ปรากฏทางตาได้

ส. คือ สิ่งที่คนตาบอดไม่เห็น

ถ. กุศลที่เป็นไปในทานที่ประกอบด้วยปัญญา ขอให้ยกตัวอย่าง

ส. ขอเชิญคุณทรงเกียรติ

พ.อ.ธงชัย ผมขอเชิญคุณทรงเกียรติผู้ซึ่งศึกษาธรรม และฟังอาจารย์มานานแล้ว เป็นผู้ค้นคว้า และขณะนี้เป็นผู้บรรยายพระอภิธรรมอยู่ที่วัดพระเชตุพน

ทรงเกียรติ กราบนมัสการพระคุณเจ้า และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ก่อนอื่นผมขอขอบพระคุณ พ.อ.ธงชัย ที่ยกย่องผมจนกระทั่งตัวลอย ที่จริงผมบรรยายไปตามฐานะที่รู้บ้าง

ขณะที่ให้ทานที่ประกอบด้วยปัญญา คือ ขณะที่ให้ทานนั้น รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงด้วย ขณะที่ให้ทาน สภาพธรรมทั้งหลาย มือที่เคลื่อนไปก็มีความตั้งความอ่อน ความแข็งของวัตถุที่ถูกต้อง เป็นสภาพธรรมที่เป็นจริง ถ้าสติเกิดขึ้นสามารถรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนั้น จิตในขณะให้ทานนั้นชื่อว่า เป็นกุศลประกอบด้วยปัญญา คำว่า ปัญญาในพระพุทธศาสนาไม่เหมือนกับปัญญาที่เราเข้าใจ ปัญญาที่เราเข้าใจในสมัยนี้ คือ ผู้ที่สามารถสร้างคอมพิวเตอร์หรือจรวด

พวกเราทั้งหลายเข้าใจว่าเป็นปัญญา แต่ทางพระพุทธศาสนาไม่ถือว่าเป็นปัญญา ถือว่าเป็นศิลปะ

ปัญญาในพระพุทธศาสนา หมายความว่า รู้ความจริง ถ้าความจริงปรากฏ และสามารถรู้ได้ เชื่อว่าเป็นปัญญา เพราะฉะนั้น ในขณะที่ให้ทานและมีปัญญารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นก็ชื่อว่า ให้ทานประกอบด้วยปัญญา

๑๒๐๓

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

พ.อ.ธงชัย ขณะที่ให้ทาน ขณะที่มือยกขันใส่ข้าว มีความรู้สึกว่ามี ความร้อน มีความตึง มีความหนัก ถ้าขณะที่ให้นั้น สติระลึกลักษณะเพื่อจะพิจารณา อย่างนั้นใช่ไหม เรียกว่าเป็นการให้ทานประกอบด้วยปัญญา

ทรงเกียรติ ก็แล้วแต่สติจะนุ่มไป ซึ่งอาจารย์ได้พูดไปหลายครั้งแล้วว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอัตตาไม่มี เพราะขณะที่ให้ทาน สภาพธรรมมีตั้งหลายอย่าง อาหารที่ร้อนก็มี แต่ถ้าสติไม่นุ่มไปรู้ที่ร้อน อาจารู้สภาพธรรมทางตาก็ได้ แล้วแต่สติ จะบังคับสติให้รู้สิ่งนั้นสิ่งนี้ บังคับไม่ได้

พ.อ.ธงชัย การให้ทาน โดยที่เรารู้ว่า ผลของท่านจะเป็นการละคลายกิเลส จะถือว่าเป็นปัญญาหรือเปล่า

ทรงเกียรติ ต้องเป็น ถ้าทำทานและมีจุดมุ่งหมายที่จะขัดเกลากิเลสก็เป็น ปัญญา ถ้าไม่เป็นปัญญาก็จะมุ่งหวังแต่ผลของท่าน เช่น บางท่านอาจจะให้ทานเพื่อหวังผลให้ไปเกิดในสวรรค์ก็ได้ หรือบางครั้งท่านทั้งหลายอาจจะเห็นว่า เทศกาลต่าง ๆ อย่างสงกรานต์ก็ดี ปีใหม่ก็ดี ชาวพุทธทั้งหลาย ชาวไทยทั้งหลาย เขาทำบุญทำกุศล เมื่อทำบุญทำกุศลเสร็จแล้ว ก็ซื้อลอตเตอรี่ติดมือติดไม้ไปสักใบเผื่อว่าจะได้ถูก ด้วยอานิสงส์ที่ให้ทานก็มี

พ.อ.ธงชัย กามาวจรกุศลที่ประกอบด้วยปัญญา จะมีกับบุคคลนอก พระพุทธศาสนาได้ไหม

ทรงเกียรติ มีได้ เช่น ฤๅษีชีไพร ท่านสามารถอบรมเจริญกุศลต่าง ๆ ท่าน สามารถอบรมเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งถึงรูปฌาน อรูปฌานก็ได้ แต่ขณะที่ฌานจิต ยังไม่เกิด กุศลในขณะที่อบรมแต่ละขณะนั้น ก็ถือว่าเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เพราะฉะนั้น นอกพระพุทธศาสนา มีได้

พ.อ.ธงชัย เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ทำอย่างไรจึงจะถึงนิพพานได้

ทรงเกียรติ เรื่องนี้อาจารย์แสดงมาตลอด ๒๐ กว่าปี เมื่อคืนก็แสดงเรื่องนี้ตลอด และวันนี้ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ อาจารย์ก็ได้ชี้แนะว่า ผู้ที่จะเห็นนิพพาน ก็ให้รู้มีความลึกตัว รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงเสียเดี๋ยวนี้ การเห็นเวลานี้มีไหม เมื่อเห็นแล้วสภาพจิตของแต่ละคนเป็นโลภะ หรือเป็นโทสะ หรือเป็นโมหะ หรือเป็นมहाกุศล ซึ่งสติจะต้องตามระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงซึ่งกำลังปรากฏในขณะนั้นของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่เหมือนกัน

ข้อปฏิบัติอย่างนี้ มีโอกาสเห็นพระนิพพานได้ หนทางมีทางเดียวเท่านั้นเอง

พ.อ.ธงชัย การทำงานของบุคคลส่วนมาก ทำแล้วต้องการชื่อเสียง ต้องการชื่อติดไว้ในที่ต่าง ๆ เป็นกิเลสหรือเปล่า ถ้าเทียบกับทำงานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อย่างไหนจะได้บุญกว่ากัน

ทรงเกียรติ เรื่องนี้ผู้อื่นจะตอบแทนไม่ได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของแต่ละบุคคล บางคนอาจทำบุญแล้ว เอาชื่อของตัวเองติดไว้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ชนรุ่นหลังอนุโมทนา ถ้ามีจุดประสงค์อย่างนี้ก็ไม่เป็นกิเลส แต่ถ้าการให้ทานนั้น ผู้ใดมีจุดประสงค์เพื่อให้ชื่อเสียงของเราโด่งดัง ให้คนอื่นรู้จัก อย่างนี้ก็เป็นกิเลส ซึ่งในพระไตรปิฎกท่านแสดงไว้ ผู้ที่ให้ทาน มี ๘ แบบด้วยกัน

แบบที่ ๑ ให้ทานเพื่อจะได้ผลของทาน

แบบที่ ๒ ให้ทานเพื่อสั่งสมบุญไว้กินไว้ใช้ในชาติหน้า

แบบที่ ๓ ให้ทานตามประเพณี เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันปีใหม่ หรือวันสงกรานต์ การให้ทานแบบนี้มีเป็นส่วนใหญ่

บางท่านให้ทานเพราะคิดว่า เมื่อเราให้เขาแล้ว เขาอาจจะให้เราบ้าง ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง สรุปว่ามี ๘ แบบ ซึ่งในแบบที่ ๘ เป็นการให้ทานเพื่อปองต์แต่งจิต ทานแบบนี้พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญว่า เป็นการให้ที่ประเสริฐสุด เพราะถ้าบุคคลใดสามารถให้ทานเพื่อปองต์แต่งจิต คือ ปองต์แต่งจิตจากอกุศลมาเป็นกุศล ซึ่งในขณะที่ไม่ได้ให้ทานขณะนั้นอาจจะเป็นโลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง แต่ขณะที่ให้ทาน ขณะนั้นเป็น

กุศล ในเมื่อเป็นกุศล และสติสามารถระลึกในลักษณะของจิตที่เป็นกุศลซึ่งผ่องใส ในขณะนั้น ถ้าอินทรีย์แก่กล้า สามารถจะบรรลุได้ถึงพระอนาคามี ในเมื่อเป็นพระอนาคามีแล้ว ตายจากมนุษย์ก็ไปเกิดในพรหมโลก ไม่ต้องกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก เพราะฉะนั้น ทานแบบที่ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญ

พ.อ.ธงชัย ขอบคุณมาก เป็นคำตอบที่ละเอียด และเป็นความรู้ใหม่ของผม การที่จะมองคนอื่นว่า เขาทำแล้วเขาได้บุญไหม ขึ้นอยู่ที่เจตนาในขณะที่ทำ แม้แต่ชื่อที่ติดไว้ มองเินๆ อาจคิดว่า เขาติดไว้เพื่อชื่อเสียง แต่ถ้าเขามีเจตนาที่เป็นกุศล เช่น เพื่อจะให้ลูกหลานระลึกได้ เขาจะได้ทำบ้าง ถ้าเจตนาเป็นอย่างนั้น เป็นกุศลแน่นอน

เพราะฉะนั้น เรื่องกุศล อกุศล เราจะวัดคนอื่นยาก ใช่ไหม นอกจากตัวเราเอง ที่จะพิจารณาบ่อยๆ จึงจะรู้ว่า เป็นกุศลหรืออกุศล และเราก็ไม่สามารถโกหกตัวเองได้ด้วย ใช่ไหม

ต่อไปขอถามถึงเรื่องการเข้าฌานจนถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ การเข้านิโรธสมาบัติได้นั้น ผู้นั้นจะต้องเป็นพระอรหันต์หรือไม่ ระยะนั้นเสพนิพพานเป็นอารมณ์ใช่หรือไม่

ทรงเกียรติ ผู้ที่จะเข้านิโรธสมาบัตินั้น มี ๒ บุคคลเท่านั้น คือ เป็นพระอนาคามีบุคคลที่ได้ปัญจมฉาน และพระอรหันต์ที่ได้ปัญจมฉาน ๒ บุคคลนี้เท่านั้นที่สามารถจะเข้านิโรธสมาบัติได้ บุคคลอื่นเข้าไม่ได้

พ.อ.ธงชัย ขอบพระคุณ นี่ก็เป็นเรื่องไกลออกไปอีกนิดหนึ่ง มีผู้ถามว่า สติกับสมาธิต่างกันอย่างไร พึงอาจารย์บอกว่า การนั่งสมาธิแบบหลับตาบริกรรมพุทโธๆ นั้น ไม่ใช่สมาธิทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบฤๅษีโยคีนอกพระพุทธศาสนา ถ้าอย่างนั้นจะนั่งแบบไหนจึงจะเป็นสมาธิแท้ เกิดองค์ฌาน ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน เรื่อยไปตามลำดับได้ แต่ก่อนอื่นขอคำตอบว่า สติกับสมาธิต่างกันอย่างไร

ทรงเกียรติ ต่างกันที่ว่า สมาธิ เกิดกับจิตทุกดวง ไม่ว่าจะเป็นกุศล อกุศล วิบาก กิริยา สมาธินั้นย่อมเกิดร่วมด้วย ส่วนสตินั้น ไม่เกิดกับอกุศลเลย เกิดเฉพาะกุศล วิบาก กิริยา

และเหมือนกันตรงที่ว่า สติและสมาธิต่างก็เป็นเจตสิกธรรม แต่สภาพลักษณะต่างกัน โดยที่สมาธินั้นเกิดกับจิตทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นกุศล อกุศล วิบาก กิริยา ก็เกิดร่วมด้วยทุกขณะ ส่วนสตินั้นไม่เกิดกับอกุศลเลย เกิดเฉพาะขณะที่เป็นกุศล หรือว่าเป็นวิบาก หรือว่าเป็นกิริยาเท่านั้น

พ.อ.ธงชัย นี่เป็นคำตอบที่ชัดเจนว่า สติกับสมาธินั้น สมาธิเกิดได้ทั้งกุศลและอกุศล ยกตัวอย่างง่าย ๆ สมาธิที่เกิดกับอกุศล ถ้าเราตั้งใจ ใจจดใจจ่อที่จะประทุษร้ายคนอื่นด้วยกาย ด้วยวาจา อย่างนั้นเป็นสมาธิเหมือนกัน แต่เป็นมิจฉาสมาธิ

เพราะฉะนั้น คำว่า สมาธิ คำเดียว เป็นทั้งกุศลและอกุศล ซึ่งต่างกับสติที่เป็นโสภณธรรม เป็นธรรมชาติฝ่ายดีเท่านั้น

ถ. ขอลถามเรื่องข้อปฏิบัติ จะรักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ หรืออุโบสถศีล หรือว่ากินอาหารมังสวัตริตี จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้นใหม่

ทรงเกียรติ การรักษาศีลเป็นปัญญาก็ได้ ไม่เป็นปัญญาก็ได้ แต่อยากให้เป็นปัญญาตลอด ไซ้ใหม่ ซึ่งอาจารย์ก็บรรยายมาโดยตลอดว่า ก่อนอื่นจะต้องมีความเข้าใจ

ตั้งแต่เมื่อคืนนี้ จนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ ผมสังเกตว่า ปัญหาของชาวเชียงใหม่เกิดจากการปฏิบัติทั้งนั้น แสดงว่าชาวเชียงใหม่นิยมการปฏิบัติ ไม่มีปัญหาปรีติเลย ปัญหาปฏิบัติทั้งนั้น ซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติสมาธิ วิปัสสนารู้สึกว่าปฏิบัติน้อย

แต่ถ้ายังไม่เข้าใจ ต้องพยายามค้นคว้า ศึกษาหาความเข้าใจ จึงจะไปปฏิบัติ ถ้าไม่มีความเข้าใจพอและไปปฏิบัติ ดีไม่ดีจะเป็นบ้า ต้องระวัง จะเป็นโทษ

ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญว่า สมณะก็ดี วิปัสสนาก็ดี เป็นของดี จริงอยู่สมณะและวิปัสสนาเป็นของดี แต่ผู้ที่ปฏิบัติ ไม่ใช่ทั้งสมณะและวิปัสสนา จะเป็นบ้าและไม่ใช่สมณะ ไม่ใช่วิปัสสนา เพราะอะไร เพราะความรู้ยังไม่มี พอได้ยินว่าดีก็ไปทำตาม ๆ กันไป จึงมีอันตราย เพราะฉะนั้น ที่อาจารย์มาในครั้งนี้ คิดว่าเป็นประโยชน์แก่ชาวเชียงใหม่มาก

อย่าลืม พระพุทธศาสนาอยู่ที่ไหน พระสงฆ์เป็นศาสนาหรือเปล่า ก็ไม่ใช่ ศาลา โบสถ์ เป็นศาสนาหรือเปล่า ก็ไม่ใช่ แต่ศาสนา คือ คำสอน คำสอนเป็นศาสนา เมื่อคำสอนมี ข้อปฏิบัติจึงมี ข้อปฏิบัติมี ปฏิเวธจึงมี เพราะฉะนั้น ศาสนา จึงแบ่งเป็น ๓ คือ ปริยัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา และปฏิเวธศาสนา

ในเมื่อปริยัติศาสนายังไม่มี อย่าไปปฏิบัติ ดีไม่ดีจะเป็นบ่ออย่างทีบอกไว้แล้ว ขอเชิญอาจารย์

ส. รู้สึกว่าเรื่องของข้อปฏิบัติถูก ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะฉะนั้น ที่ปฏิบัติ ๆ กันมา ท่านผู้ฟังพร้อมที่จะพิจารณาหรือยังว่า ที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว หรือว่าที่เคยเข้าใจมาแล้วนั้น ถูกหรือผิด เพื่อประโยชน์ เพราะถ้าข้อปฏิบัติถูกมี ย่อมหมายความว่า ข้อปฏิบัติผิดก็มีด้วย และถ้าข้อปฏิบัติใดถูก ข้อปฏิบัติที่ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ถูกนั้นก็ย่อมผิด

บางท่านก็พอใจที่ได้ปฏิบัติมาบ้างแล้ว แต่พร้อมที่จะพิจารณาข้อปฏิบัติที่ได้ปฏิบัติไปแล้วนั้นหรือยังว่า ยังมีอะไรที่คลาดเคลื่อน หรือว่าควรจะปฏิบัติอย่างไรให้ถูกต้องขึ้น เพื่อปัญญาจะได้เจริญจริง ๆ เพราะได้ทราบว่า มีหลายท่านที่ได้ปฏิบัติแล้ว และบางท่านก็อาจจะพอใจในข้อปฏิบัติที่ท่านกำลังปฏิบัติอยู่

ถ. เข้าใจว่าปฏิบัติกันทุกคน เพราะท่านอาจารย์เคยสอนไว้ว่า ถึงแม้ว่าเราจะนั่งเฉย ๆ หรือพูดอยู่ เราก็เจริญสติปัฏฐานได้ หรือจะทำกับข้าว หรือเราจะเดินอยู่นอนอยู่ นั่งอยู่ ก็แสดงว่า เราปฏิบัติแล้ว ใช่ไหม

ส. ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า ไม่มีใครที่ไม่ปฏิบัติเลยหรือ

ถ. ผมว่าในที่นี้ไม่มีเลย เท่าที่ฟังท่านอาจารย์พูด คือ อาจารย์บอกให้เราพิจารณา เข้าไปในครัว อ้ายนี้จะปีโซไหม อ้ายนี้น้ำปลาโซไหม ก็ต้องพิจารณา ถ้าไม่พิจารณา ก็หยิบเอาของผิด ๆ ไป

ส. หนูน้อยคนนี้ปฏิบัติหรือเปล่า

ถ. หนูน้อยคนนี้ก็คงปฏิบัติ ถ้าแกไม่มีสติ แกก็หยิบอะไรไม่ถูก ที่ไม่ใช่ของเล่นของแกก็ได้

ส. ปฏิบัติอย่างนี้จะทำให้ผลอะไรเกิดขึ้น หยิบหอม กระเทียม น้ำปลา อะไรพวกนี้ จะทำให้ผลอะไรเกิดขึ้น

ถ. รู้ของจริงว่า นี่เป็นน้ำปลา นี่เป็นกะปิ

พ.อ.ธงชัย นั่นเป็นบัญญัติ

ถ. อ้อ เป็นเป็นบัญญัติ ถ้าฉันของจริงคืออะไร

พ.อ.ธงชัย จิต เจตสิก รูป

ถ. เท่าที่ผมไปทำมาเดี๋ยวเศษ ผมฟังด้วยหู รถยนต์แล่นมาไกล ๆ พิจารณาว่า อ้อ นี่มันเสียงรถยนต์หนอ เสียงคนพูด ผมก็ว่าคนพูดหนอ เสียงไก่ขัน ผมก็ว่าเสียงไก่หนอ ผมคิดไปอย่างนี้ เสียงมาใกล้ มาไกลแค่ไหน มีเสียงมาเข้าหู จี๋จะได้ยิน คือ เสียงเกิดก่อน จากนั้นหูจึงจะได้ยิน อย่างที่อาจารย์พูดเมื่อครู่นี้ อย่างนี้ผมปฏิบัติถูกหรือผิด ไม่ทราบ

ส. เป็นการดีที่ได้กล่าวถึงความเข้าใจอันนี้ เพราะยังไม่ใช่การระลึกรู้ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่เป็นการนึก ตามที่อาจจะคิดว่า ต้องนึกตาม แต่ความจริงไม่ใช่การระลึกรู้ลักษณะ เวลาเห็น ไม่มีใครจำเป็นจะต้องไปท่องว่า นี่แก้วน้ำ นี่ถาด นี่โต๊ะ ทำไมจะต้องนึกอย่างนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนให้ทำอย่างนั้น แต่สอนให้เข้าใจสภาพซึ่งมีจริงว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม จึงไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป

ที่เคยคิดว่า เป็นเรากำลังเห็น ต้องรู้ว่าสภาพใดเป็นนามธรรม สภาพใดเป็นรูปธรรม ที่เป็นเราได้ยิน หรือที่เป็นเราคิดว่านี่น้ำปลา นี่กะปิ ขณะนั้นเป็นรูปธรรม หรือนามธรรมอะไร ต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จึงจะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน

ถ้ารวมกันทั้งนามและรูป ก็เป็นเราเห็น เราได้ยิน เราคิดนึก เราเป็นสุข เราเป็นทุกข์ ไม่ใช่ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง เพราะว่าไม่ได้ระลึกพิจารณา ที่ละลักษณะ

เพราะฉะนั้น เรื่องการปฏิบัติเป็นเรื่องยาก แต่ท่านผู้ใดที่เคยปฏิบัติแบบต่าง ๆ ควรที่จะได้ใคร่ครวญพิจารณาดูว่า ข้อปฏิบัตินั้น ๆ จะทำให้รู้ลักษณะของนามธรรม

และรูปธรรมได้ไหม ถ้าไม่ได้ จะมีหนทางใดที่จะทำให้ค่อย ๆ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้นตามปกติ แต่ไม่ใช่รู้อย่างเดิมว่า นี่น้ำปลา นั่นกะปิ

ถ. เท่าที่ผมฟังมา ที่ว่าพญานาคทางพระนั่นนะ ผมก็ยังไม่เคยได้ยินอย่างเช่น เมตตา รูป สังขาร อะไร ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจ ผมเข้าใจแต่คำพูดธรรมดา ๆ ถ้าจะให้ผมรู้ซึ่งเข้าไปถึงนั้นเห็นถ้าจะยาก และสำหรับทุกคนก็คงจะยาก เพราะว่าทุกคนไม่มีทางรู้พญานาคนี้แน่นอน คือ ไม่รู้ความหมาย

ส. การเป็นปุถุชน กับการเป็นพระอรหันต์คน อะไรง่าย อะไรยาก

ถ. การเป็นปุถุชนง่ายกว่า

ส. การเป็นอริยะจะง่ายอย่างการเป็นปุถุชนไหม

ถ. ไม่ง่าย

ส. เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องไม่ง่าย เป็นของแน่นอน เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยความอดทนจริง ๆ ที่จะฟังให้เข้าใจ และค่อย ๆ พิจารณาให้เข้าใจขึ้น เป็นหนทางเดียว

เพียงชั่วโง่ สองชั่วโง่ คงไม่อาจทำให้เข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้โดยตลอด แต่ก็อาจทำให้ระลึกได้ว่า มีสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งในขั้นต้นอาจจะเพียงระลึกว่า มีลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าจะกำลังเห็น หรือกำลังได้ยิน แต่ยังไม่สามารถที่จะเข้าใจชัดว่า นามธรรมในขณะที่จะเห็นเป็นอย่างไร แต่รู้โดยขั้นการฟังว่าเป็นนามธรรมก่อน

๑๒๐๔

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. เราตั้งสติลำบาก ตอนโกรธแค้นเข้ามา ชุณมัวเลย และเวลาอยากได้อะไรขึ้นมา ก็โลภ อยากได้ อยากซื้อใส่ เห็นเสื้อผ้างามๆ ไม่รู้จะตั้งสติอย่างไรให้เร็วทันใจ

สุ. ฟังแล้วเหมือนกับว่า อยากจะเป็นพระอรหันต์โดยไม่ต้องเข้าใจอะไร เพียงแต่จะตั้งสติเอาเท่านั้น พอถึงเวลาก็ตั่งสติเอา ตั้งสติเอา แต่ก็เห็นแล้วว่าตั้งไม่ได้ และทางใดจะได้ ก็ต้องเป็นปัญญา ถ้าไม่ใช่ปัญญา เป็นตัวเราที่จะตั้งสติไม่สามารถที่จะกระทำได้

ปัญญาสามารถกระทำกิจของปัญญา ความเห็นผิดไม่สามารถดับกิเลสได้ ความรู้สึกว่าเป็นตัวเราซึ่งเป็นตัวตนก็ไม่สามารถดับกิเลสได้ เพราะฉะนั้น ข้อสำคัญที่สุด คือ มีปัญญาบ้างหรือยัง ปัญญาเพิ่มขึ้นหรือยัง ทำไมเอาปัญญาไปทิ้ง และเอาตัวตนตั้งสติอยู่เรื่อย ๆ

ถ. จะเข้าสติปฏิฐานอย่างไร เวลาถูกทะเลาะกัน ไม่รู้สติปฏิฐานหายไปในไหนหมด

สุ. เพราะว่าปัญญาไม่เกิด เมื่อปัญญาไม่เกิด จะเอาสติที่ไหนมาตั้งได้ ต้องรู้เหตุว่า ที่สติจะเกิดระลึกได้ก็เพราะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมมากขึ้น เพิ่มขึ้น สติจึงระลึกตามที่เข้าใจถูกแล้ว แต่เมื่อยังไม่เข้าใจเลย สติจะเกิดได้อย่างไร จะเอาสติไปตั้งไว้ที่ไหนก็ไม่ถูกทั้งนั้น อย่าเป็นพระอริยะโดยการพยายามตั้งสติ แต่ต้องเป็นด้วยการอบรมเจริญปัญญา

คนที่พยายามจะตั้งสติ จะไม่รู้เรื่องลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเป็นอนัตตา นามธรรมและรูปธรรมอยู่ใกล้ตัวที่สุด แต่เป็นสิ่งที่ไม่รู้ที่สุด ใช่มั้ย รู้เรื่องอื่นนอกตัวมาก แต่นามธรรมและรูปธรรมซึ่งอยู่ใกล้ที่สุดไม่รู้เลย เพราะฉะนั้น ก็เต็มไปด้วย

ด้วยวิชาที่ยึดถือลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นเรา ต่อเมื่อใดได้รู้ว่า
โลกทั้งโลกที่ปรากฏทางตาเพราะอาศัยจักขุปสาท จึงมีการเห็นเกิดขึ้นและดับไป
ในขณะที่ได้ยินก็ต้องอาศัยโสตปสาทเป็นปัจจัย ขณะนั้นจะแยกออกได้ว่า เป็นแต่ละ
โลก แต่ละลักษณะ

ถ. คำว่า กัมมัญฐาน พองหนอ ยุบหนอ เป็นรูปหรือเป็นนาม

สุ. เข้าใจว่าอย่างไร ข้อสำคัญอย่าลืมปัญญา รูปมีลักษณะอย่างไร นาม
มีลักษณะอย่างไร

ถ. ความเข้าใจของผม พองหนอ ยุบหนอ เป็นรูปใช่ไหม

สุ. สิ่งใดก็ตามซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ เป็นรูปธรรม

ถ. ... หมายความว่าอย่างไร

สุ. ทั้งหมดจะมีแต่ความไม่เข้าใจในลักษณะนามบ้าง ในรูปบ้าง ทางตา
บ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ไม่ใช่แต่เฉพาะไม่เข้าใจเรื่อง
พองยุบ ใช่ไหม

ทางตา อะไรเป็นนามเป็นรูป ทางหู อะไรเป็นนามเป็นรูป ทางกาย อะไรเป็น
นามเป็นรูป ถ้าเข้าใจแล้วจะไม่มีใครถามอย่างเจาะจงว่า นี่เป็นรูป หรือนั่นเป็นนาม
เพราะเป็นผู้ที่ได้พิจารณาแล้วว่า สภาพนั้นเป็นสภาพรู้หรือไม่ใช่สภาพรู้ สภาพนั้น
ปรากฏทางไหน ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย
หรือทางใจ ต้องเป็นผู้ตรงจริง ๆ และต้องเป็นปัญญาของตัวเองที่พิจารณา ข้อสำคัญ
ที่สุด ถ้านึกอยากจะตั้งสติที่หนึ่งทีใด ควรที่จะทราบ ว่า ขณะนั้นเป็นปัญญาหรือเปล่า
หรือว่าเป็นตัวตนซึ่งจะตั้งสติ

เพราะฉะนั้น ไม่มีการจำกัดว่าต้องเป็นข้อปฏิบัติชนิดใด แต่เป็นสภาพของสติ
ซึ่งเกิดระลึกได้ที่จะรู้ลักษณะของสภาพที่กำลังปรากฏตามปกติ ทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ หรือจะเป็นตัวตนที่จะตั้งสติอยู่ที่หนึ่งทีใด ซึ่งข้อ
ปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ต่างกัน โดยข้อปฏิบัติอย่างหนึ่ง รู้ในลักษณะที่เป็นอนัตตาของสติ
แต่ข้อปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง เป็นตัวเราซึ่งจะตั้งสติที่หนึ่งทีใด

การมีตัวเราที่จะตั้งสติที่หนึ่งทีใด จะไม่สามารถรู้ว่า สติเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ต้องละคลายตั้งแต่ขั้นต้นโดยการรู้สภาพของสติว่า แม้สติก็เป็นอนัตตา จึงจะค่อย ๆ อบรมปัญญาที่จะรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจากการรู้ว่า แม้สติก็เป็นอนัตตา

ถ. ยากที่จะรู้ นี่เป็นรูปหรือเป็นนาม

ส. เสียงไม่รู้อะไรเลย แต่ปรากฏให้รู้ทางหู เพราะฉะนั้น เสียงเป็นรูปธรรม แต่สภาพที่กำลังได้ยินเสียง เสียงจึงปรากฏ ลักษณะนั้นเป็นนามธรรม

ถ. คำว่า นอน นอน หมายความว่าอย่างไร

ส. นอน คือ คิดคำ คิดถึงคำว่า นอน

ถ. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มากระทบทางหู ทางตา เราก็กำหนดว่า ได้ยินนอน ได้ยินนอน ...

ส. ก็เป็นตัวตนที่จะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ โดยไม่รู้ว่า สติเป็นอนัตตา

ถ. ฟองนอน ยุบนอน ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมารบกวน จิตเป็นสมาธิ อย่างนี้จะว่าอย่างไร

ส. ต้องการสมาธิ หรือต้องการรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามปกติในขณะนี้

ถ. ไม่มีอะไรปรากฏนี่

ส. เวลานี้ก็เห็น

ถ. จิตนี้ก็เป็นสมาธิ ...

ส. ก็ไปทำให้เป็นหนึ่งนี้ ไม่ใช่ปกติที่เห็นในขณะนี้ ปกติที่ได้ยินในขณะนี้ ตามเหตุตามปัจจัย และถ้าหลับตาจะรู้ใหม่ว่า กำลังเห็นเป็นสภาพนามธรรม ซึ่งไม่ใช่เราเห็น

พ.อ.ธงชัย เวลาใกล้จะหมดแล้ว ขอเรียนถามเป็นคำถามสุดท้าย ไม่เรียนปริยัติ ทำไมจึงปฏิบัติวิปัสสนาไม่ได้ เพราะเหตุอะไร ไม่อย่างนั้นคนไม่รู้หนังสือก็ไม่ใช่อีกว่าได้ปฏิบัติวิปัสสนา

ส. ปริยัติคืออะไร ปริยัติไม่ใช่กระดาด สมุด ดินสอ แต่ปริยัติ คือ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น การเรียนปริยัติ หมายความว่า การฟังให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าไม่เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะปฏิบัติอะไร เพราะว่าการปฏิบัตินั้นเพื่ออะไร ถ้าไม่ใช่เพื่อความรู้ เพื่อปัญญาที่ประจักษ์แจ้งชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่มีปรากฏตั้งแต่เกิดจนตาย

ถ้าเกิดจนตายไปโดยไม่รู้เรื่องของสภาพธรรมที่มี คือ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัส ทุกข์ คตินึกต่าง ๆ นั่นคือ ผู้ที่ไม่ศึกษาปริยัติ คือ เกิดมาแล้วก็ตายไปโดยไม่ได้ฟังเรื่องของสภาพธรรมที่ปรากฏที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

เพราะฉะนั้น ถ้าใครคิดว่าจะปฏิบัติโดยไม่ศึกษา ก็คือ ไม่ฟังให้เข้าใจในเรื่องของสภาพธรรมซึ่งเป็นปริยัติ ซึ่งเป็นการเข้าใจเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผู้นั้นจะมีพระธรรมเป็นสรณะ หรือว่าจะมีอะไรเป็นสรณะ เพราะเหตุว่าทุกท่านที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ไม่ได้ถึงแต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะ แต่ยังถึงพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเพื่อให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมดับกิเลสได้เป็นสรณะด้วย

การฟังพระธรรมที่ทรงแสดงเรื่องของสภาพธรรม ก็เพื่อให้ปัญญาเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของปัญญา สติเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของสติ ไม่ใช่ว่าไม่ได้ฟังพระธรรมเลย ก็สามารถปฏิบัติธรรมได้ ถ้าอย่างนั้นไม่ต้องมีธรรมเป็นสรณะ ซึ่งเท่ากับว่าไม่ต้องมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะนั่นเอง เพราะหนทางข้อปฏิบัติที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น คนอื่นไม่สามารถแสดงได้ นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ศึกษา ก็ไม่ทราบว่าจะมีประโยชน์อะไรกับการที่มีพระธรรมเป็นสรณะ และกับบอกว่า ปฏิบัติโดยไม่ต้องศึกษา

ศึกษา ไม่ใช่ศึกษาอื่น แต่ศึกษาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง เมื่อเข้าใจแล้ว สภาพธรรม คือ สติ จะเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของสติ คือ

สัมมาสติ ปัญญาเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของปัญญา คือ สัมมาทิฏฐิ ความเข้าใจถูก ความเห็นถูก วิริยะเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของวิริยะ คือ สัมมาวายามะ ไม่ใช่ตัวตนที่ไปทำ เพราะวามรรคมองค์ ๘ ได้แก่ เจตสิกซึ่งเป็นสภาพธรรมที่กระทำกิจของตน ๆ

ถ้าสัมมาสติไม่เกิดขึ้น จะไม่มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ และถ้าไม่มีการน้อมพิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะนั้นก็ไม่ใช่สัมมาทิฏฐิ เพราะว่าปัญญาเท่านั้นที่สามารถกระทำกิจพิจารณา ค่อย ๆ รู้ในลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าจะรู้ชัด ไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ ปัญญาจะเกิดขึ้นได้เอง โดยที่ไม่มีการฟัง พระธรรม

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติ หมายความว่าถึงเมื่อฟังแล้ว เข้าใจแล้ว สภาพธรรม คือ โสภณเจตสิก ซึ่งเป็นมรรคมองค์ ๘ จะเกิดขึ้นกระทำกิจของมรรคนั้น ๆ ร่วมกัน ไม่ใช่เรา

พ.อ.ธงชัย พระครูสังวรท่านบอกว่า ฟังธรรมบรรยายของอาจารย์แล้ว ท่านก็มีความเลื่อมใส แต่ไม่รู้ว่าท่านอาจารย์เป็นใคร เพราะฉะนั้น อยากจะขอทราบ ประวัติย่อของอาจารย์บ้าง แม้ผมเองในขณะนี้ ก็รู้จักอาจารย์ว่าเป็นอาจารย์เท่านั้น ไม่มีโอกาสรู้รายละเอียดมากนัก แต่เท่าที่ผมทราบ อาจารย์บรรยายธรรมมานาน ตั้งแต่บรรยายพระอภิธรรมที่วัดสระเกศ สัก ๒๐ ปีกระมัง

ส. ประวัติก็คือ นามธรรมและรูปธรรมเกิดขึ้น ถูกใหม่ และมีโอกาสได้ฟัง พระธรรม ศึกษาพระธรรม อาจจะทำก่อนท่านผู้ฟังที่นี่หรือพร้อม ๆ ท่านผู้ฟังบางท่านที่นี่ โดยเริ่มจากเรียนพระอภิธรรมที่พุทธสมาคมเปิดสอน ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และตั้งแต่นั้นมาก็ศึกษาธรรมทั้งที่เป็นส่วนของพระไตรปิฎกและอรรถกถา และอบรมเจริญสติปัฏฐานตลอดมา เท่านั้นเอง ก็เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่มีโอกาสได้ศึกษาธรรม

พ.อ.ธงชัย มีจดหมายผู้ฟังที่กรุงเทพฯ ได้รับฟังรายการของอาจารย์ทาง สถานีวิทยุ สทท. เขารู้สึกว่า มีความเลื่อมใสและประทับใจ อยากจะให้ผู้ที่ปฏิบัติ ใหม่ ๆ ได้รู้อย่างเขาบ้าง เขาถึงกับอัดเทป และถอดออกมาจากเทปคัดออกมาเป็น

อักษร ส่งมาให้คณะนักศึกษาวรรณ บอกว่า ข้อความเหล่านี้ดีเหลือเกิน เป็นประสบการณ์ที่เขาติดอกติดใจมาก ท่านอาจารย์จะให้ผมอ่านสักนิดใหม่ นี่เขาถอดจากเทป

เป็นนักศึกษาที่ถามอาจารย์ในการบรรยายธรรม ผมคิดว่า คงจะทิวัดมหาธาตุ อาจารย์เปิดโอกาสให้ผู้ฟังว่า ใครมีประสบการณ์จากการปฏิบัติธรรมอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติธรรมใหม่ ๆ มีนักศึกษาคคนหนึ่งยืนขึ้นมาบอกว่า ผมจะเล่าเรื่องการเจริญสติในเบื้องต้นที่กระผมผ่านมาให้ท่านผู้ฟังได้ฟังบ้าง

ส. ดิฉันเรียนให้ทราบได้ใหม่ว่าเป็นใคร เขาชื่อ พ.อ. ธงชัย

พ.อ.ธงชัย ผมเอง ลืมแล้ว ถ้าอย่างนั้นผมไม่ขออ่าน

ส. แต่ดิฉันจำได้ ซึ่งโดยมากจะจำได้ว่า ท่านผู้ถามเป็นใคร จดหมายฉบับนี้ เป็นข้อความที่ถอดจากเทป และมีข้อความตั้งต้นว่า

“ที่เวียนมาสำหรับนักศึกษาใหม่ ๆ จะได้พิจารณาได้เต็มที่ ถ้าอยากฟังตรงข้อความนี้อีก ท่านจะต้องรออีกเกือบปีจึงจะได้ฟังอีก ต้องพยายามฟังให้เข้าใจ ท่านเจ้าคุณอุบาลี สิริจันทโร ที่ท่านกล่าวไว้ว่า ที่เห็นว่าง่าย ๆ นี่แหละ ท่านบอกว่ายาก ...”

ภาคเช้า เวลา ๖.๐๐ น. วันที่ ๒๓ ต.ค. ๒๕๒๕ จดหมายฉบับนี้ไม่มีระบุว่าจะถึงใคร แต่เป็นข้อความที่คัดมาจากเทปที่ดิฉันเองบรรยาย

“พระโสดาบันเป็นพระอริยบุคคล ซึ่งหมายความว่าถึงปัญญาที่สามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีก แต่ว่ากิเลสมียาก เพราะฉะนั้น การดับกิเลส ดับทีเดียวถึงความเป็นพระอรหันต์ไม่ได้ จะต้องดับขั้นต้น เป็นพระโสดาบันบุคคล คือ ดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ดับความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม พระโสดาบันไม่มีความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และไม่เห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน แต่ยังมีโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งจะต้องอาศัยการเจริญปัญญาถึงขั้นสมบุรณ์ที่จะเป็นพระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ จึงจะดับกิเลส

ต่อไปเป็นลำดับ เป็นขั้น ๆ จนหมดสิ้นเป็นสมุจเฉท ไม่ทราบว่าคุณผู้ฟังยังมีข้อสงสัยอะไรอีกหรือเปล่า ท่านที่ปฏิบัติอยู่และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติ การที่จะเริ่มเข้าใจธรรมในขั้นต้นจนกระทั่งถึงขั้นอบรมเจริญสติปัฏฐาน ควรที่จะได้อนุเคราะห์ท่านผู้อื่น ให้ได้รับฟังข้อปฏิบัติของท่านด้วย มีไหม “

นี่คือจากเทปซึ่งนักศึกษาท่านหนึ่ง คือ ท่านพ.อ.ธงชัย ซึ่งได้กล่าวข้อความต่อไปนี้

“วันนี้เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวผมนะครับ ...”

อ่านต่อได้ไหม

พ.อ.ธงชัย ขอประทานโทษ ผมไม่ทราบจริง ๆ ว่า เป็นข้อความของผม เพราะฉะนั้น ผมขอผ่านไปก่อน และผมได้อัดลงไปเทปตอนท้าย ๆ ทุกวัน วันละครึ่งหน้า เพราะฉะนั้น ฟังในวิทยุก็แล้วกัน สำหรับในวันนี้ เวลาที่เหลือเพียงเล็กน้อย ขอบขอบคุณครับ

เพราะฉะนั้น ก็อย่าใจร้อน ผมเองร้อนกว่าท่านผู้ฟังหลายเท่าตัว ผมเองเป็นคนใจร้อน เรื่องปฏิบัตินี้ สติเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง สองครั้ง ก็อยากจะมีความรู้อะไรมากมาย ความจริงไม่ถ้อยถายอย่างนั้น สิ่งที่ปรากฏทางทวารทั้งหลายนั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง และเป็นธรรมชาติที่ลึกซึ้ง ที่เร้นลับ ที่ไม่สามารถจะเห็นได้ง่าย ๆ เพราะฉะนั้น การที่เรามีสติเพียงนิด ๆ หน่อย ๆ จะรู้ไหม ผมว่ายากที่จะเกิดปัญญา แต่ว่าเราสร้างเหตุที่ถูกต้องแล้ว เราเดินทางที่ถูกต้องแล้ว คงจะต้องเจริญต่อไป ถ้าหากว่าเราไม่หวังผลมากเกินไป รู้สึกว่าปัญญาจะเกิดง่ายขึ้น ใช่มั้ย

ส. ปัญญาที่ว่าเกิดง่าย ก็ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ทีละเล็กทีละน้อย

ถ. ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ต่อ คือ คำว่า นึก กับรู้สึก นั้นต่างกัน ตัวอย่างเช่น เกลือ นึกรู้ว่าเค็ม อย่างนี้เป็นนึก เป็นอดีต เอาเกลือมาสัมผัสกับลิ้น จึงรู้สึกว่ามีเค็ม อย่างนี้เรียกว่ารู้สึก เป็นปัจจุบันธรรม นึกใช้กับการเจริญสมณะ รู้สึกใช้กับการเจริญวิปัสสนา ถูกต้องหรือไม่

ส. บางทีสิ่งที่มีอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ของธรรมดา ๆ อาจะเกิดงงก็ได้ อย่างคำว่า นึก คืออะไร เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เป็นนามธรรม เพราะฉะนั้น นึกไม่ใช่เห็น ถูกไหม นึกไม่ใช่ได้ยิน เพราะได้ยินกำลังรู้เสียง นึกไม่ใช่การรู้กลิ่น นึกไม่ใช่ขณะที่ลิ้มรส นึกไม่ใช่ขณะที่กำลังรู้เฉพาะแข็ง ยังไม่ได้นึกอะไรเลย

เพราะฉะนั้น นึก คือ การคิดคำต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ เท่านั้นเอง ไม่ว่าจะเป็นขณะไหน แต่สำหรับสมถภาวนา เป็นการให้จิตสงบโดยที่ขณะนั้นไม่ใช่การระลึกถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมที่จะละการยึดถือว่าเป็นตัวตน

พ.อ.ธงชัย ที่จริงก็เป็นสภาพธรรมชาติอย่างหนึ่ง รู้สึกรู้ว่าจะเกิดคันอยู่ตลอดเวลา สภาพนึกคิดเป็นนามธรรม ขณะใดที่สภาพนึกคิดเกิดขึ้น แสดงว่าขณะนั้นเราไม่ได้พิจารณารูปเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เพราะว่ามันคิดเข้ามาคัน แต่นึกคิดนั้นเป็นอารมณ์ของการเจริญวิปัสสนาได้ ใช่ไหม

ส. สภาพธรรมทุกอย่างที่มีจริง ไม่ใช่ตัวตน ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นถูกต้อง ขณะนั้นจึงจะเป็นวิปัสสนา คิด ไม่ใช่ว่าไม่มี เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นจิตประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่จิตเห็น ไม่ใช่จิตได้ยิน เพราะฉะนั้นสติปัญญานจะต้องรู้ว่า ขณะใดที่คิด ขณะนั้นเป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง แต่เป็นการรู้คำรู้เรื่อง ไม่ใช่รู้กลิ่น รู้รส เป็นต้น

๑๒๐๕

สนทนาธรรมที่สถานีวิทย์ วปถ. ๒ จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

พ.อ.ธงชัย เพราะฉะนั้น ขณะที่เราพิจารณาทางกาย สมมติว่าแข็ง เราก็อดที่จะท้วงไม่ได้ว่า แข็งเป็นรูป รู้สึกแข็งเป็นนาม อะไรทำนองนั้น เรามักจะท้วงหรือไม่บางทีเราก็นึกคิดว่า นี่เป็นรูปเสีย ปราภฏขึ้นมาในมโนภาพของเรา และถ้าเราเอามือแตะที่เสีย เมื่อเราจะพิจารณาความแข็ง บางทีก็ไม่ได้พิจารณาความแข็ง แต่ความนึกคิดเกิดขึ้นมา ขณะที่นึกคตินั้น เราก็ละจากอารมณ์ที่พิจารณาว่าแข็ง ไซ้ใหม่คือ ขณะที่นึกคตินั้น เราไม่ได้พิจารณาความแข็ง ไซ้ใหม่ คนละขณะ

ขอถามต่อไปว่า การฟังก็ดี การคิดก็ดี เป็นปริยัติ เป็นปัจจัยแห่งวิปัสสนา ฉะนั้น การพิจารณานามธรรมและรูปธรรม คงไม่ใช่การเจริญวิปัสสนา ถูกหรือไม่

ส. พิจารณา หมายความว่าอย่างไร นี่เป็นเรื่องของคำอีกเหมือนกัน เพราะเวลาใช้คำไหน ก็มักจะคิดความหมายของคำนั้นตามที่เคยเข้าใจ อย่างก่อนที่จะเจริญสติปัฏฐาน ใครพิจารณา ก็คิดว่าต้องเป็นเรื่องนี้ยาว ไซ้ใหม่ เหมือนกับว่าคิดดี ๆ นะ เรื่องนี้เป็นอย่างไร เรื่องนั้นเป็นอย่างไร ลองพิจารณาคตินี้ชื่อว่า คตินี้ถูกหรือคตินี้ผิด เข้าใจว่าเป็นเรื่องยาว แต่ความจริงขณะใดที่สติระลึกได้ว่า มีสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นเป็นลักษณะของสติ แต่ปัญญาเป็นสภาพรู้ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งที่สติระลึกว่า ลักษณะนั้นเป็นเพียงนามธรรมหรือว่าเป็นรูปธรรม จึงไม่ใช่ตัวตน ซึ่งการที่จะรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ จะใช้คำไหนก็ได้ที่ทำให้เป็นการรู้จริง ๆ ได้ แต่ไม่ใช่ว่าพอสติระลึกได้ทันที ถ้าเป็นอย่างนั้น วันนี้ทุกคนเป็นพระอรหันต์หมด อย่าลืมนะ อวิชชาเป็นสภาพที่ไม่รู้ และอวิชชาไม่ใช่เพิ่งเกิดวันนี้หรือชาตินี้ ในแสนโกฏิกัปก็เหมือนกับชาตินี้ คือ อวิชชาเกิดน้อยมาก หรือเกือบไม่เกิดเลย แต่อวิชชานั้นเกิดอยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าเทียบแล้ว อวิชชาก็เหมือนกับฟ้าจรดดินที่กั้นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

การที่จะใช้คำว่า เมื่อสติระลึกลึกและพิจารณา หรือจะใช้คำว่า เมื่อสติระลึกลึกและสังเกต หรือจะใช้คำว่า เมื่อสติระลึกลึกและน้อมไปที่จะรู้ จะใช้คำไหน ได้หมด เพราะขณะนั้นอย่างไร ๆ ก็ไม่รู้ เพราะว่าอวิชชามีมากมายเกินกว่าที่เมื่อสติระลึกก็รู้ทันที แต่อาศัยการรู้ว่า จะต้องรู้โดยไม่ใช้คิด ทำให้มีการน้อมไปบ้าง นึกขึ้นมาบ้าง สังเกตบ้าง พิจารณบ้าง ทำอะไรก็ได้ด้วยประการทั้งปวง ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยแยบคาย โดยแยบคาย คือ สามารถที่จะรู้โดยไม่ต้องคิดว่า นั่นเป็นนามธรรม คือ อาการรู้ และนั่นเป็นรูปธรรมซึ่งไม่ใช่สภาพรู้

ก่อนที่ท่านผู้ฟังทุกคนจะอ่านหนังสือได้ ก็ต้องเหมือนกันหมด คือ ต้องพิจารณาตัวหนังสือทีละตัวจนกว่าจะจำได้ จนกว่าจะรู้ ฉันทใด เมื่อสติเกิดยังไม่รู้ว่ามีลักษณะนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม แต่ในขณะนั้นผู้ที่ตรัสรู้แล้วรู้ว่า รูปธรรมมีนามธรรมมี แต่อวิชชาที่เหมือนฟ้าจรดดินกันไว้ไม่ให้รู้ความจริง เพราะฉะนั้น จะต้องระลึก และแล้วแต่ใครจะทำอะไร ที่จะอธิบายออกมาเป็นคำพูดว่า สังเกต หรือพิจารณา หรือเทียบเคียง หรือน้อมไป หรืออะไรก็ได้ จนกว่าจะรู้โดยไม่ใช้คิด

ถ. ที่เรียกกันว่า ดูรูปนั้น ถูกหรือผิด

สุ. ถูกหรือผิด ต้องถูกตามสภาพธรรม หรือผิดตามสภาพธรรม เพราะว่าไม่มีสภาพธรรม แต่เข้าใจว่าเป็นสภาพธรรม ขณะที่เห็นอะไรปรากฏ สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ ขณะที่ได้ยินอะไรปรากฏ ขณะที่ได้กลิ่นอะไรปรากฏ ขณะที่ลิ้มรสอะไรปรากฏ ขณะที่กระทบสัมผัสกายอะไรปรากฏ ขณะนี้ท่านผู้ฟังลืมนึกว่า ยังมีอีกทวารหนึ่ง คือ ทางใจ รับรู้ต่อจากทางตาที่เห็น ไม่ว่าตาเห็นอะไร ถ้าเห็นสิ่งนี้ก็คิดถึงสิ่งนี้ ถ้าเห็นสิ่งนี้จะไม่คิดถึงสิ่งอื่น แต่จะคิดถึงสิ่งนี้ ซึ่งในขณะที่ยังคิด คือ จิต ที่รู้อารมณ์ทางมโนทวารเกิดต่อจากทางตาที่เห็น นี่คือการรู้อารมณ์ทางมโนทวาร

ท่านที่ศึกษาพระอภิธรรมจะทราบว่า มโนทวารวิถีจิต คือ จิตที่นึกขึ้นทางใจ เกิดต่อจากทางตา เกิดต่อจากทางหู เกิดต่อจากทางจมูก เกิดต่อจากทางลิ้น เกิดต่อจากจิตที่รู้ทางกาย โดยไม่มีใครยับยั้งได้ ไม่มีวิถีจิตที่เห็นแล้วทางใจจะไม่เกิดขึ้นรู้ต่อ ไม่มีวิถีจิตซึ่งได้ยินเสียงทางหูแล้วทางใจจะไม่เกิดขึ้นรู้เสียงนั้นต่อ

ในขณะนี้ที่กำลังมีเห็นบ้าง มีได้ยินบ้าง จะมีจิตทางใจเกิดขึ้นสลับคั่นกับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ทางใจกำลังรู้ต่อ และขณะที่กระทบสัมผัสที่เรียกว่ากาย อ่อนหรือแข็งตรงหนึ่งตรงใด ส่วนหนึ่งส่วนใดเท่านั้นที่ยังไม่ดับที่กำลังเป็นอารมณ์ ขณะนั้นจะมีรูปนั่งใหม่

ถ. ถ้าเราไม่ได้กำหนดตรงสภาพที่ร่างกายกำลังกระทบพื้น แต่เรารู้สึกตัวว่ากำลังนั่ง ทำให้นึกถึงในมหาสติปัฏฐานสูตรที่ว่า รู้ตัวว่า เรายืน เราเดิน เรานอน

ส. แต่อย่าลืมคำว่า รู้ตัว ตัวนั้นคือมหาภูตรูป และมหาภูตรูปจะปรากฏเมื่อไร ทางตามหาภูตรูปปรากฏไม่ได้ ปรากฏได้ทางกายเท่านั้น เพราะฉะนั้นมหาภูตรูปจะมาปรากฏทางใจ เป็นทำเป็นทางไม่ได้เลย

ถ. ขณะเรายืน เดิน นั่ง นอน ก็รู้ว่าเรายืน เดิน นั่ง นอน หมายความว่าอย่างไร

ส. พิสูจน์ธรรมในขณะนี้ ขณะนี้ทุกท่านกำลังนั่ง กายมีไหม มี เห็นมีไหม มี ได้ยินมีไหม มี คิดนึกมีไหม มี เพราะฉะนั้น แล้วแต่ สติปัฏฐานมี ๔ จึงเป็นมหาสติปัฏฐาน ไม่ทั้งคำว่า มหา เลย เพราะสติเป็นอนัตตา ไม่มีใครบังคับสติได้ว่าให้รู้อยู่ที่กายเท่านั้น หรือให้รู้อยู่ที่หูเท่านั้น หรือให้รู้อยู่ที่ตาเท่านั้น เพราะฉะนั้นแล้วแต่ว่าแม้ในขณะที่นั่ง สติจะระลึกที่กายก็ได้ แต่ต้องระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ มีลักษณะที่ปรากฏจริง ๆ ให้รู้ ไม่ใช่เป็นทำทาง นี่คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในขณะที่กำลังนั่งฉันใด ในขณะที่กำลังยืนก็เช่นเดียวกัน

กำลังยืน จะระลึกทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ ทางลิ้นก็ได้ ทางกายก็ได้ คือ สภาพธรรมใดปรากฏที่กายในขณะที่ยืน ต้องมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏจึงจะสามารถประจักษ์ในความเกิดดับของรูปซึ่งปรากฏแล้วยังไม่ดับ เมื่อประจักษ์จริง ๆ ว่า รูปนั้นเกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ จึงไม่ใช่ตัวตน แต่ไม่ใช่การไปนึกว่ามีสภาพธรรมอื่น โดยที่ไม่มีลักษณะปรากฏ

เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานทุกบรรพ แม้แต่อานาปานบรรพ ลมหายใจ จะทำอย่างไรท่าไหนของลมหายใจ ถ้าจะให้เป็นที่ทาง หรือว่าลมหายใจมีลักษณะอย่างไร ซึ่งไม่ใช่ชื่อ แต่จะไม่พ้นจากมหาภูตรูป หรือแม้แต่ปฏิภูมณสิกการบรรพ การพิจารณาความเป็นปฏิภูมของลม ชน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ต้องมีลักษณะของรูปที่ปรากฏ แต่ละทางแต่ละขณะให้พิจารณา ในขณะที่กระทบผม ในขณะที่ได้กลิ่นผม ในขณะที่กำลังกระทบเล็บต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องมีลักษณะที่เป็นปรมาณัตถธรรมที่ปรากฏจริง ๆ แต่ละทาง ไม่ใช่ไปนึกเป็นรูปเล็บขึ้นมาเพราะว่าเป็นปฏิภูมณสิกการบรรพ ไม่ใช่ไปนึกให้เป็นรูปผมขึ้นมาเพราะว่าเป็นปฏิภูมณสิกการบรรพ ถ้าเป็นโดยนัยของสติปัฏฐาน ต้องมีลักษณะของปรมาณัตถธรรมปรากฏทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทวาร และถ้าเป็นสติปัฏฐาน ขณะนั้นจิตตามุขัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ใช่เราคิด แต่เป็นสภาพคิด จึงไม่ใช่เราที่กำลังคิด

ถ. อย่างหัวใจ ตับ ไต ไข่มุม อย่างนี้ เราไม่สามารถเห็นหรือกระทบได้ ไม่เรียกว่าคิดนึก จะให้ทำอย่างไร

สุ. คงจะมีตับไตซึ่งไม่ใช่ของเราปรากฏ นักเรียนแพทย์ หรือว่าในสมัยนี้ การผ่าตัดอาจจะมีกระจกส่องให้เห็นก็ได้ มีโทรทัศน์ให้เห็นก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ต้องเป็นผู้ที่ข้องใจสงสัยในลักษณะใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าสติจะต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรมเฉพาะที่กำลังปรากฏ ที่ไม่ปรากฏตัดไปได้เลย

ถ. สติปัฏฐาน ๔ ถ้าอะไรปรากฏ รู้ในสิ่งที่ปรากฏนั้น จึงจะเป็นสติปัฏฐาน ๔ ถ้ามานึกคิดไม่ใช่สติปัฏฐาน ๔ ใช่ไหม

สุ. คำถามนี้เป็นหัวใจของสติปัฏฐาน คือ ถ้าสภาพธรรมใดปรากฏ จึงเป็นสติปัฏฐาน สภาพธรรมใดแม้มี แต่ไม่ปรากฏ ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน

จิตเกิดดับเร็วมาก พระผู้มีพระภาคและพระสาวกที่ประจักษ์ก็ประจักษ์เช่นเดียวกันว่า จิตเป็นสภาพที่เกิดดับอย่างรวดเร็ว รูปก็เป็นสภาพที่เกิดดับอย่างรวดเร็ว พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกคนที่กำลังนั่งในขณะนี้ ให้คิดถึงรูปว่า สามารถจะแตกย่อยรูปที่กำลังประชุมรวมกันออกเป็นส่วนย่อยเล็กที่สุดได้ไหม ไม่ได้ให้

ไปแตกย่อยจริง ๆ แต่ให้คิดเพียงว่า รูปซึ่งดูเหมือนเป็นก้อนแท่งทึบใหญ่ จะสามารถแตกย่อยออกเป็นส่วนที่เล็กที่สุดได้ไหม ได้ เพราะตามความเป็นจริง มีอากาศธาตุ คือ ช่องว่าง คั่นอยู่ทุกกลุ่มที่เล็กที่สุด ที่เราคิดว่าเป็นรูปแท่งทึบของเรา แท้ที่จริงเป็นกลุ่มของรูปที่เล็กมากแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีอากาศธุดคั่นอยู่พร้อมที่จะแตกย่อยทำลายได้ จนละเอียดที่สุด และแต่ละกลุ่มทยอยกันเกิดดับ ไม่ใช่ว่าดับพร้อมกันไปหมดทีเดียว

และถึงแม้ว่าจะทยอยกันเกิดดับเพียงไรก็ตาม การเกิดดับใน ๑๗ ขณะก็เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะฉะนั้น แม้ว่าเราเคยจำได้ว่า เรามีตา มีหู มีศีรษะ มีแขน มีมือ มีเท้า แต่ตามความเป็นจริง รูปเหล่านั้นทั้งหมดเกิดดับอย่างรวดเร็ว

ขณะใดที่ไม่ปรากฏ ขณะนั้นรูปนั้นเกิดแล้วดับแล้ว อย่าลืม ขณะใดที่รูปส่วนใดของกายไม่ปรากฏ ขณะนั้นรูปนั้นเกิดแล้วดับแล้ว เพราะ ๑๗ ขณะนี้เกิดดับเร็วมาก ด้วยเหตุนี้ แต่ละท่านหนักกันคนละเท่าไร หลากกิโล ไซ้ไหม เมื่อแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ศีรษะหนักกี่กิโล แขนหนักกี่กิโล ขาหนักกี่กิโล ทำไมไม่รู้สึกรหนักอย่างนั้น ตั้งหลายนกิโล เพราะรูปนี้ประกอบด้วยกลุ่มของรูปที่ละเอียด ที่มีอากาศธุดคั่น และเกิดดับเร็วมาก

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ไม่ถูกต้องศีรษะ หรือรูปส่วนอื่นที่ไม่ปรากฏ ก็เกิดแล้วดับแล้ว แม้แต่รูปซึ่งกำลังปรากฏเป็นอารมณ์ที่กระทบ ขณะนั้นก็กำลังเกิดดับ แต่เพราะเกิดแล้วก็ดับ และก็เกิดอีก และก็ดับอีกอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ดูเหมือนกับว่าส่วนที่ปรากฏนั้นไม่ได้ดับ แต่ถ้าปัญญาเจริญขึ้นสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของรูปที่กำลังเกิดดับในขณะนั้นได้ จึงจะประจักษ์แจ้งตามความเป็นจริงว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง ไม่ใช่หมายความว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่เที่ยง ก็ต้องไม่เที่ยง หรือว่าเกิดมาแล้วต้องแก่ เพราะฉะนั้น รูปเด็กหายไปก็ไม่เที่ยง แต่ไม่เที่ยงที่เป็นการประจักษ์แจ้ง คือ รูปที่กำลังปรากฏเป็นอารมณ์นั่นเองดับ และก็เกิด และก็ดับ และเกิด และก็ดับ จึงประจักษ์แจ้งในความไม่เที่ยงที่จะรู้ว่าเป็นอนัตตาและไม่ใช่อัตตา

เพราะฉะนั้น อย่าลืม ที่คิดว่าเป็นเรากำลังนั่งอยู่นั้น กำลังเกิดดับทั้งหมด ส่วนใดที่ปรากฏ เฉพาะส่วนนั้นเท่านั้นที่ยังไม่ดับจึงปรากฏ แต่ก็ดับทันทีที่ปรากฏ และก็เกิดต่ออย่างรวดเร็ว

แต่รูปใดก็ตาม นามใดก็ตาม ที่ไม่เป็นอารมณ์ รูปนั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน

ถ. รูปเกิดดับ จะรู้ได้เวลาไหน

ส. วิชชา หรือปัญญา เป็นสภาพที่สามารถรู้ของจริง หรือสัจธรรมได้ แต่อวิชชาไม่สามารถรู้ได้ เพราะฉะนั้น จากความเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยอวิชชา ต้องเป็นผู้ที่ค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญาจนถึงขั้นที่สามารถประจักษ์แจ้งความเกิดดับได้ จึงจะเป็นพระอรหันต์

ถ. อาตมาเข้าใจว่า การปฏิบัติวิปัสสนานั้น ไม่มีกำหนดเวลา สถานที่ หรือพิธีตองอะไร คือ ให้มีสติสัมปชัญญะรู้แจ้งในชีวิตประจำวัน รู้แจ้งในอารมณ์ที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ ไม่ปรุงแต่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่น พยายามปล่อยวาง พยายามทำเป็นประจำวัน ไม่ว่าจะทำธุระกิจอะไร จะนั่ง นอน ยืน เดิน กิน ดื่ม แต่ไม่ว่าหลงลืมก็มีอยู่บ้าง อาตมาปฏิบัติเป็นประจำวันอย่างนี้ อาจารย์จะมีวิธีแนะนำแก้ไขเพิ่มเติมอะไรบ้าง

ส. มีวิธีเดียว คือ วิธีนี้ ไม่มีวิธีอื่น

ถ. รูปแต่ละรูปละเอียดมาก ที่เรียกว่า อณู ที่มีผู้เปรียบว่าจุ ๑ ใน ๘๐ กว่าล้านของเมล็ดข้าวสารหรือเปล่า

ส. เสียง ไม่มีใครวัดอย่างนั้น ใช่ไหม เพราะฉะนั้น รูปแต่ละรูปที่ปรากฏ ก็ปรากฏตามความเป็นจริง แต่ขาดตอนจากกันเพราะมโนทวารปรากฏ ขณะที่มโนทวารไม่ได้ปรากฏ ก็ไม่ขาดตอน ทางตาต่อกับทางหูเพราะมโนทวารไม่ได้ปรากฏ แต่เมื่อใดที่มโนทวารปรากฏ ความขาดตอนของแต่ละทวารจึงปรากฏ

ถ. วิธีปฏิบัติในการเจริญวิปัสสนาที่ถูกต้องเป็นอย่างไร

ส. ถามแต่วิธี ไม่ได้ถามเลยว่า ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจขึ้น ต้องการวิธีที่จะทำ หรือต้องการให้เข้าใจขึ้นอีก ๆ เข้าใจละเอียดขึ้นอีก เข้าใจถูกขึ้นอีก จนกระทั่งปฏิบัติไม่ผิด

สังเกตได้จากคำถามว่า คำถามแต่ละคำถามมาจากจิตประเภทไหน มาจากความเข้าใจถูก หรือความเข้าใจผิดขั้นไหน หรือว่ายังมีความต้องการแฝงอยู่ ถ้าถามว่าทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร ให้ทราบว่า ไม่ได้ต้องการปัญญาเลย แต่ต้องการจะทำ ซึ่งตรงกันข้าม วิปัสสนา เป็นการอบรมเจริญปัญญาตั้งแต่ขั้นของการฟัง เมื่อฟังแล้ว มีความเข้าใจบ้างแล้ว สติระลึkB้างแล้ว ยังไม่พอ ถ้าพอพระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา ซึ่งเมื่อรวบรวมและจำแนกแล้ว ก็เป็นพระวินัยปิฎกส่วนหนึ่ง พระสุตตันตปิฎกส่วนหนึ่ง พระอภิธรรมปิฎกส่วนหนึ่ง

ซึ่งไม่ใช่สำหรับผู้ที่ยังฟังสั้น ๆ และรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่สำหรับผู้ที่ยังฟังแม้มากก็ยังไม่บรรลุ ยังจะต้องพิจารณามาก ปฏิบัติมากต่อ ๆ ไปด้วย เพราะฉะนั้นควรที่จะระลึกว่า ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น เมื่อมีความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น สติซึ่งเป็นอนัตตาก็มีปัจจัยที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เข้าใจเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้น จึงทรงจำแนกสภาพธรรมออกเป็นนามธรรมและรูปธรรม และทรงจำแนกนามธรรมออกเป็นปรมัตถธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก นิพพาน และทรงจำแนกปรมัตถธรรมที่เป็นสังขารธรรมที่เกิดดับออกเป็นขั้น ๕ และทรงจำแนกออกเป็นอายตนะ และทรงจำแนกออกเป็นธาตุ และทรงจำแนกออกเป็นอินทรีย์ เพื่อให้เห็นว่า ลักษณะของธรรมแต่ละอย่างต่างกันไปตามเหตุตามปัจจัย ตามกิจการงานหน้าที่แต่ละขณะของสภาพธรรมนั้น ๆ จนกว่าปัญญาจะน้อมไปรู้ว่า เป็นอนัตตาแน่ ๆ และเมื่อสติเกิดแล้ว ก็ยังต้องอาศัยการฟังและเข้าใจเป็นปัจจัยจนกว่าจะรู้ชัดโดยวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นว่า ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเป็นอยา่งนั้นจริง ๆ

เพราะฉะนั้น มีทางเดียวอีกเหมือนกัน คือ ฟังต่อไป เพราะไม่สามารถบังคับสติได้ แต่เมื่อฟังบ่อย ๆ ก็เป็นสัญญา ความจำที่มั่นคง ที่จะให้สติระลึกได้เพิ่มขึ้น

๑๒๐๖

สนทนาธรรมที่สถานีวิทย์ วปถ. ๒ จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

พ.อ.ธงชัย สรูป คือ การเจริญวิปัสสนาไม่มีวิธีการ แต่การฟังบ่อย ๆ และการศึกษาปริยัติจนเกิดความเข้าใจ สติจะเกิดขึ้นเอง เนื่องจากสติจะต้องมีเหตุมีปัจจัย จึงต้องสร้างเหตุสร้างปัจจัย คือ การฟังมาก ๆ ซึ่งวันหนึ่งท่านจะมีสติเกิดขึ้น และเมื่อสติเกิดขึ้นแล้ว ยังต้องใช้เวลาอีกเพื่อให้เกิดปัญญา

ส. ท่านผู้ฟังอยากจะเป็นพระโสดาบันชาตินี้ไหม อยากหรือไม่อยาก ถ้าอยาก ก็ไม่ได้เป็น ต้องแล้วแต่เหตุปัจจัย อบรมไป เจริญไป จนกว่าจะถึง แต่ต้องเป็นความเข้าใจถูก การปฏิบัติถูก เป็นสัมมาสติที่ระลึกรู้ถูก ส่วนการที่จะเป็นพระโสดาบัน ขอให้ยึดออกไปจนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น ๆ และไม่ต้องคอยหรือหวังว่า วันไหนจะเป็น เมื่อเหตุสมบุญวันไหน วันนั้นก็ต้องเป็น ไม่มีใครบังคับได้ จะเป็นชาติไหน กับไหน ไม่ต้องห่วง ถ้าเป็นหนทางที่ถูก

เพราะฉะนั้น ข้อที่ควรคิดที่สุด คือ อย่าปฏิบัติผิด อย่าเข้าใจผิด และอย่ายึดมั่นในหนทางที่ผิด เพราะถ้าผิดชาตินี้แล้ว ไม่ใช่ผิดชาตินี้ชาติเดียว ชาติหน้าก็จะมีความโง่เขลาที่ต้องการเร็วอีก ต้องการผิดอีก

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ขอประทานโทษ ขณะนี้ท่านผู้ฟังไม่รู้เพราะกำลังอยู่ในโลกนี้ จึงไม่สามารถรู้โลกหน้าได้ เหมือนกับชาติก่อน ท่านผู้ฟังก็ไม่รู้ว่าชาติหน้าท่านผู้ฟังจะเป็นใคร ไม่มีทางรู้ได้เลยว่าจะเกิดเป็นใคร ที่ไหน อย่างไร แต่ท่านผู้ฟังจะรู้จักโลกหน้าทันทีที่ท่านตาย

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ก็ยังไม่ตาย เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ยังอยู่โลกนี้ ก็รู้จักโลกนี้ แต่ทันทีที่ตาย ท่านผู้ฟังจะรู้จักโลกหน้า

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เดียวนี้อยู่โลกนี้ จะรู้จักโลกหน้าได้อย่างไร อยู่โลกไหนก็รู้จักโลกนั้น

ผู้ฟัง ในชาตินี้ ขณะที่เราพยายามฝึกเจริญสติอยู่เสมอ จิตที่ดับไปจะเป็นเหตุ ทำให้จิตดวงใหม่อยู่ในหนทางที่ถูกต้องยิ่งขึ้น แต่บางทีก็สะดุดและออกไปนอกทางได้

ถ. ที่ได้มาสนทนาธรรมกับอาจารย์ รู้สึกว่ามีความคิดคนละทิศละทาง เนื่องจากสำนักอบรมสั่งสอนมีมาก แม้แต่ในกรุงเทพฯ เองก็มีหลายแห่ง ทำให้ความเข้าใจในการปฏิบัติมีต่าง ๆ กันไป ขอถามว่า มีวิธีใดที่จะให้สำนักต่าง ๆ สอนให้ตรงกันกับพุทธพจน์อย่างที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายมา อาตมารู้สึกว่า บรรยายได้ถูกต้องตามหลักสติปัฏฐานและเป็นพระพุทธรวณะ

แต่อาตมาหนักใจว่า จะทำอย่างไร แม้ลำพูน เชียงใหม่ แต่ละวัด แต่ละสำนักก็ไม่เหมือนกัน จะมีวิธีอย่างไรที่จะทำให้ศาสนาของเรานั้น เข้าถึงแก่นในทางปฏิบัติ

ส. ผู้เดียวคงไม่พอ คงต้องอาศัยผู้ฟังทุกท่าน เป็นผู้ฟังพระธรรมและพยายามพิจารณาเหตุผล และประพฤติปฏิบัติตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง จากส่วนน้อยไปสู่ส่วนใหญ่ ทีละเล็กทีละน้อย แต่การที่หวังให้ทั้งหมดมีความเห็นอย่างเดียวกัน คงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่จะเป็นไปได้เพิ่มขึ้นตามจำนวนของผู้ที่ฟังแล้วตรัสตรง และน้อมประพฤติปฏิบัติในเหตุในผลจริง ๆ

พ.อ.ธงชัย ผมเองก็อยากจะให้ความหวังว่า การเผยแพร่ธรรมตามแนวทางนี้ ผมจะพยายามเผยแพร่ให้ทั่วประเทศ ซึ่งขณะนี้ก็ได้ออกอากาศหลายสถานี และทุกแห่งได้รับการสนใจมาก จนกระทั่งผมคาดไม่ถึง มีผู้ที่สนใจมาก และบางท่านก็ไปเปิดพระไตรปิฎกตรวจสอบตามที่อาจารย์บรรยาย หลายท่านที่ท่านมีความรู้ ท่านก็ยอมรับว่า อัสจรรยจริง คำบรรยายเหล่านี้ถูกต้องละเอียดครบถ้วนตามพระไตรปิฎก แต่ถ้าจะให้สำนักอื่นเข้าใจนั้น คงไม่ใช่ของง่าย บางท่านได้ศึกษาตามวิธีการอื่น ท่าน

ก็แน่ใจว่าวิธีการของท่านถูกต้อง ก็เหมือนเรา เราก็คิดว่าของเราถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตาม เราเป็นพุทธศาสนิกชน อย่าเชื่อง่าย ๆ ผมไม่ค่อยยอมเชื่อง่าย ๆ และใจกว้าง คือ ศึกษาทุกอาจารย์ อย่าคิดว่าอาจารย์นี้ถูกต้องและศึกษาอาจารย์เดียวเรื่อยไป ใครมาพูดก็ไม่ฟัง ผมว่าไม่ถูกต้อง ต้องศึกษาหมด มีหนังสือของอาจารย์ไหน อ่านให้หมด และอาจารย์ใดมีเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง อย่างนั้นเราจึงจะเชื่อ และลองปฏิบัติดูว่าได้ผลจริงไหม สติเกิดได้จริงหรือเปล่า ถ้าไม่จริงแสดงว่า ที่อาจารย์บรรยายมานั้น ... แต่ก็ต้องใช้เวลา ไม่ใช่ฟังแล้วสติเกิดได้ทันที

ส. ข้อสำคัญที่สุด คือ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเป็นเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริงและทนต่อการพิสูจน์ อย่างเช่น เห็น มีจริง และทนต่อการพิสูจน์ คือ ถ้าใครพิสูจน์ได้ก็จะรู้ว่า สภาพที่เห็นเป็นอย่างไร ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร สภาพได้ยิน หรือเสียง ทุกอย่างที่เป็นชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่มีจริงและทนต่อการพิสูจน์ ไม่ต้องสร้างหรือทำอะไรขึ้นเพื่อจะรู้ แต่รู้ว่าสภาพธรรมที่เกิดในขณะนี้ ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น จึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษาามกุฎราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ มกราคม - วันอาทิตย์ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ถ. มีบางคนตำหนิว่า อาจารย์ไม่ให้คนเข้าวัด

ส. และท่านผู้ฟังเข้าใจอย่างนั้นด้วยหรือเปล่า

ถ. ไม่ได้เข้าใจอย่างนั้น ที่เขาพูดอย่างนั้นเพราะเขาไม่เข้าใจ ผมพยายามอธิบายว่า ธรรมของอาจารย์ต้องคนมีปัญญาและศึกษามากหน่อยจึงจะเข้าใจ ถ้าเขากำลังปฏิบัติด้านสมณะอยู่ อาจารย์ไปตำหนิว่าผิด เขาก็ไม่พอใจและจะไม่ฟัง

ส. นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ในเรื่องการถือกุศลต่อผู้ปฏิบัติธรรม ถ้าเขาไม่พอใจที่จะทราบว่าสิ่งที่เขากำลังปฏิบัติอยู่ผิด ซึ่งถ้าเป็นผู้ที่พิจารณาเหตุผลจริง ๆ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทั้งหมด เพื่ออุปการะถือกุศลให้มีความเห็นถูกต้อง ให้เป็นผู้ละเอียดรอบคอบ ให้เป็นผู้เจริญกุศลทุกชั้น แม้แต่ในเรื่องการเจริญสมณะ คือ ความสงบ ก็จะต้องเป็นการเจริญสมณภาวนาที่ถูกต้อง แต่ถ้าเป็นมิจฉาสมาธิ หรือว่า

ไม่ใช่กุศลจิต ไม่สงบเลย แต่เข้าใจผิดว่าสงบ ควรที่จะเกื้อกูล ควรที่จะแสดงธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว หรือว่าไม่ควร

เพราะฉะนั้น การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะมองหรือวิจารณ์ในแง่ไหน ไม่สำคัญเท่ากับการได้มีโอกาสเกื้อกูลบุคคลนั้นด้วยเหตุผล ถ้าเขาเป็นผู้ที่รับฟัง อย่างข้อปฏิบัติที่ท่านผู้ฟังกล่าวว่า เป็นการเจริญสมถภาวนา ทำอย่างไร

ถ. เขาก็ได้รับความสงบ ถ้าทำให้จิตอยู่ในอารมณ์เดียวได้ และพิจารณาเห็นจิตในสภาวะที่ไปปรุงแต่ง จะปรากฏชัด ถ้าพิจารณาอย่างของอาจารย์ จะต้องศึกษาพระอภิธรรม และต้องมีความเข้าใจหลายอย่าง ต้องเข้าใจสภาพของรูปธรรมและนามธรรมว่าเป็นอย่างไร แต่ส่วนมากที่ทำสมถะ ไม่ค่อยได้เรียนอภิธรรม

ส. เพราะฉะนั้น มุ่งที่จะเห็นจิต ใสใหม่ แทนที่จะระลึกถึงลักษณะของจิตซึ่งกำลังเกิดดับในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง

ในขณะนี้จิตกำลังเห็น จิตกำลังได้ยิน จิตกำลังคิดนึก ถ้าสติไม่ระลึกในขณะที่เห็นเพื่อที่จะได้รู้ว่า ที่ชื่อว่าจิต ที่เคยเข้าใจกันนั้น ในขณะที่กำลังเห็นนั้นจิตคืออย่างไร ซึ่งก็คือสภาพรู้ ธาตุรู้ ต่างกับสิ่งที่ปรากฏทางตาอย่างไร ถ้าไม่อบรมเจริญความรู้ความเข้าใจอย่างนี้ มุ่งจะไปหาจิต มุ่งจะไปจับจิต มุ่งจะไปให้สงบและจะได้เห็นจิต แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจในลักษณะของจิตจะรู้ได้อย่างไรว่า จิตเป็นอย่างไร จะเห็นจิตได้อย่างไร โดยวิธีไหนไม่ทราบ

ถ. โดยวิธีที่ทำให้จิตใจให้สงบ คล้าย ๆ กับฌาน

ส. เริ่มตั้งแต่ทำจิตใจให้สงบ ทำอย่างไรจิตใจจะสงบ ปัญหาจะมาเรื่อย ๆ ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริงจัง ๆ ไม่ใช่ใครว่าสงบ ก็สงบด้วย แต่จะต้องเป็นผู้ที่พิจารณาว่าการที่จะให้จิตสงบนั้น ทำอย่างไร

ถ. ต้องทำให้จิตอยู่ในอารมณ์เดียว

ส. ถ้าทำให้จิตอยู่ในอารมณ์เดียวด้วยความพอใจ ด้วยความต้องการอย่างนั้นสงบหรือเปล่า

ถ. อย่างนั้นยังไม่สงบ

ส. มีความต้องการให้จิตอยู่ที่เดียว มีอารมณ์เดียว จะกล่าวว่า สงบได้อย่างไร

ถ. ในขณะที่จิตอยู่ที่อารมณ์เดียว ก็สงบนะ แต่สงบด้านที่ยังไม่เกิดปัญญา

ส. มิได้ การที่จิตจดจ่ออยู่ที่หนึ่งที่ได้นาน ๆ จะชื่อว่าสงบได้อย่างไร ในเมื่อเป็นความต้องการที่จะให้จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์เดียว เป็นความต้องการ

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจความหมายของสงบหรือลักษณะที่สงบก่อนว่า สภาพของจิตที่สงบ ต้องเป็นกุศลประเภทหนึ่งประเภทใด ถ้าขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิตไม่ชื่อว่าสงบ อาจจะเข้าใจว่า ในขณะที่จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์เดียวนั้นสงบ เพราะว่าไม่เห็น ไม่ได้คิดถึงเรื่องอื่น แต่จะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิต

ถ. อย่างนี้ก็พูดยาก ต้องคนปฏิบัติแล้วจึงรู้เอง

ส. ผู้ปฏิบัติรู้เอง ผู้ปฏิบัติผิดมีไหม

ถ. มี

ส. มี และจะรู้ได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะรู้เอง ควรจะได้พิจารณาข้อปฏิบัติก่อนว่า ข้อปฏิบัติอย่างไรถูก ข้อปฏิบัติอย่างไรผิด แม้แต่ลักษณะของจิตที่สงบ ถ้าสติสัมปชัญญะไม่ระลึกรู้ลักษณะของจิต จะแยกสภาพจิตที่สงบกับจิตที่ไม่สงบออกจากกันไม่ได้ไหม และในวันหนึ่ง ๆ ขณะไหนบ้างที่จิตสงบ ขณะไหนบ้างที่จิตไม่สงบ ถ้าไม่รู้ก่อนจะเจริญความสงบไม่ได้

เพราะฉะนั้น วันนี้ มีขณะไหนบ้างที่จิตสงบ ถ้าสติสัมปชัญญะไม่ระลึกรู้ลักษณะสภาพที่สงบของจิต ย่อมเจริญความสงบไม่ได้ ไม่ใช่ว่าปฏิบัติไป ๆ แล้วรู้เอง แต่จะปฏิบัติอย่างไร

ถ. ก็ต้องต่างกัน คนที่ถึงความสงบแล้วยังไม่รู้ ก็เป็นมิจฉาสมาธิ

ส. จึงควรได้พิจารณาว่า อย่างไรเป็นมิจฉาสมาธิ อย่างไรเป็นสัมมาสมาธิ ถ้าแยกจากกันไม่ได้ เจริญไปต้องเป็นมิจฉาสมาธิ และจะแยกอย่างไรจึงรู้ว่าสัมมาสมาธิต่างกับมิจฉาสมาธิ

ถ. ถ้าจิตสงบก็รู้ว่าจิตสงบ

- ส. แต่จะรู้ได้อย่างไรว่า จิตที่สงบนั้นขณะไหน
- ถ. ในขณะที่เราเจริญใหม่ ๆ ยังไม่สงบ
- ส. เจริญใหม่ ๆ เจริญอย่างไร
- ถ. จะระลึกถึงพระพุทธคุณ หรือจะระลึกถึงพระธรรมคุณ
- ส. ท่านผู้ฟังระลึกถึงพระพุทธคุณขณะนี้ได้ไหม
- ถ. ได้
- ส. ระลึกอย่างไร
- ถ. ระลึกว่า ท่านมีพระมหากรุณาธิคุณมาก
- ส. ขณะนี้จิตสงบไหม
- ถ. ขณะนี้ยังไม่สงบ
- ส. ระลึกถึงพระพุทธคุณแล้วจิตยังไม่สงบ เมื่อไรจะสงบ
- ถ. ต้องแนบแน่นกว่านี้
- ส. ลองกระทำให้แนบแน่น ที่จะระลึกให้สงบ
- ถ. อย่างนั้นต้องมาน ต้องสงบเป็นนิสัยแล้ว
- ส. ยัง ยังไม่ถึงมาน ยังไม่ถึงนิสัยอะไรเลย เพียงแต่ขึ้นตั้งต้นที่จะอบรม
เจริญความสงบในชีวิตประจำวันจริง ๆ แต่ที่จะไม่ใช่มีจิตสมาธิต้องรู้ว่า ขณะที่เป็น
กุศล จึงสงบ
- ถ. ที่ผมพูดนี้ในทางปริยัติ สภาวะที่เกิดความสงบกับผม ผมยังไม่เคยเห็น
แต่ขณะที่เกิด จะต้องใช้อารมณ์นานพอสมควร แล้วแต่ใครจะสามารถทำได้ แล้วแต่
บุคคล แต่ถ้าจะสงบชั่วเดี๋ยวเดียวเดี๋ยวนี้หายไป อย่างนั้นได้ แต่ไม่ได้นาน คือ
สงบไม่นาน
- ส. วันนี้สงบบ้างหรือยัง
- ถ. วันนี้ผมยังไม่สงบเลย
- ส. เวลาที่ฟังพระธรรม เคยฟังวิทยุรายการธรรมใหม่ ขณะที่เข้าใจ
พระธรรม ขณะนั้นสงบไหม

ถ. สงบ แต่ยังไม่แนบแน่น เป็นเพียงจินตา

ส. ไม่ได้กล่าวถึงแนบแน่น จะแนบแน่นทันทีไม่ได้ แต่ปัญญาต้องรู้ก่อนว่า ขณะใดจิตสงบ ขณะใดจิตไม่สงบ ที่ท่านผู้ฟังกล่าวว่า สงบนิดเดียว เป็นความจริง เพราะว่าลักษณะของกุศลจิตเกิดขึ้นมาก และสภาพของอกุศลก็เกิดสลับต่อทันทีอย่างรวดเร็วตามวิสัยของผู้ที่มีอวิชชาและมีกิเลสสะสมมามาก เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ กุศลจิตเกิดบ้าง ข้อนี้เป็นความจริง แต่ถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิด ไม่ระลึกรู้สภาพความสงบในขณะที่เป็นกุศล ก็ไม่สามารถที่จะสงบยิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ต้องเป็นปกติในชีวิตประจำวัน และสติสัมปชัญญะระลึกรู้ได้ในลักษณะของจิตที่สงบก่อน ไม่ใช่ไปทำอย่างอื่นขึ้นมาด้วยความต้องการและคิดว่า ในขณะที่จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์เดียวนั้น สงบ

นี่เป็นความต่างกัน เพราะการอบรมเจริญสมถภาวนา และการอบรมวิปัสสนาภาวนานั้น ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา ถ้าปราศจากปัญญา ความสงบจะมั่นคงยิ่งขึ้นไม่ได้เลย ถ้าไม่รู้ว่าลักษณะของจิตที่สงบคือขณะไหน ก็ไม่สามารถที่จะเจริญความสงบให้มั่นคงขึ้นได้

ถ. ข้อนี้จริง ต้องมีปัญญา และปัญญาที่จะรู้ความสงบนี้จะละเอียดมาก ถ้าหากเกิดการหลงจะยึดติดในความสงบทันทีเลย

ส. เคยปฏิบัติมากแล้ว ใช่ไหม

ถ. ก็เคยปฏิบัติมาพอสมควร

ส. และเวลาสงบเป็นอย่างไร

ถ. จิตของเราถ้ารวมตัวได้ เราจะขยายให้จิตเป็นนิมิตอะไรก็ได้แล้วแต่จะบังคับจิตได้ในเวลานั้น คือ จิตจะนิ่ง จะบังคับ จะทำอะไร จะขยายเล็กขยายใหญ่ก็ได้ ที่เขาเรียกปฏิภาคนิมิต

ส. ขยายอะไร

ถ. ขยายนิมิต

ส. ขณะนั้นนิมิตของท่านผู้ฟังเป็นอะไร

ถ. นิमित्तก็มีต่าง ๆ เช่น ถ้าเราเพ่งรูปร่างกายของเรา จะทำให้รูปร่างกายของเราเล็กหรือใหญ่ก็ได้ นี่พูดถึงเพ่งที่รูปร่างกายของเรา ขอพูดแค่นี้ เรื่องกลืนผมไม่ชำนาญเท่าไร ส่วนมากผมสนใจเรื่องปฏิบัติมาก

ส. ท่านผู้ฟังสนใจเจริญสติปัฏฐานไหม

ถ. สนใจ

ส. ถ้าเจริญสติปัฏฐานแล้ว สติจะระลึกอะไร

ถ. ขณะนี้ ถ้าหากว่ามีสติไว้ ก็ระลึกที่กายที่เคลื่อนไหว ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง นี่หลักของท่านอาจารย์ ผมก็ทำอย่างนี้ แต่ว่ายังไม่เห็นการขาดตอน ยังไม่สงบ คือ ไม่สงบเหมือนตอนที่เคยทำสมาธิ

ส. สติปัฏฐาน คือ การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในขณะนี้ตามความเป็นจริง และเพิ่มความรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรม เพื่อที่จะละการยึดถือนามธรรมว่าเป็นเรา รู้ในลักษณะของรูปธรรมเพื่อจะรู้ว่ารูปธรรมไม่ใช่เรา เท่านั้นเอง ไม่ต้องไปสงบ ที่ท่านผู้ฟังจะขยายนิมิตหรืออะไรทั้งสิ้น

ถ. นั้นพูดถึงด้านสมถะ

ส. เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่สนใจในการเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่สนใจจะไปขยายนิมิต ใช่มั้ย

ถ. ใช่ แต่ที่ผมพูด ผมพูดถึงตอนที่ผมเริ่มปฏิบัติใหม่ ๆ ว่า สิ่งที่เคยปรากฏเป็นอย่างนี้ ตอนที่ผมเริ่มฟังใหม่ ๆ

๑๒๐๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย
วันอาทิตย์ที่ ๒๐ มกราคม - วันอาทิตย์ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ส. มีข้อสงสัยในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานบ้างไหม

ถ. มี คือ ขณะที่เสียงหรือขณะที่รูปต่าง ๆ ปรากฏ อย่างเสียงปรากฏทางหู เสียงกับได้ยินจะเกิดพร้อมกัน เราจะแยกดูเสียงหรือดูนาม อย่างนั้น ใช่ไหม

ส. ท่านผู้ฟังไม่ใช่ตัวตนที่จะแยกดู แต่ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่รู้ว่า ขณะที่ไหน สติระลึก จีรังู้และสังเกตลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งต่างกับขณะที่ หลงลืมสติ ไม่ใช่ดู แต่รู้ว่าขณะที่สติเกิดจึงจะระลึกรู้ในสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งกำลัง ปรากฏและเริ่มศึกษาพิจารณาเพื่อจะได้รู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นรูปธรรม หรือว่า ลักษณะนั้นเป็นนามธรรม แต่ไม่ใช่ดู

ถ. ที่ผมพูดว่า ดู หมายความว่าถึงระลึก

ส. แต่ไม่ใช่ท่านผู้ฟังจะระลึก สติเกิดและรู้ว่าขณะนั้นมีสติ

ถ. แต่ทั้งรูปและนามยังปนกันอยู่ อย่างเสียงปรากฏ จะรู้ว่าเป็นอะไร ทันทีเลย

ส. ท่านผู้ใดบ้างที่รูปและนามไม่ปนกัน ก็คือ ผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาจน พอสมควรที่ความรู้อะไรจะเกิดขึ้น แต่ถ้ายังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาพอที่ความรู้อะไรจะ เกิดขึ้น ก็ไม่สามารถประจักษ์ความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมทางมโนทวารได้

ถ. มีคนสงสัยว่า ถ้าเจริญแบบที่ท่านอาจารย์พูด ขณะที่กำลังพูด คือ จิต เกิดทีละขณะ เขาบอกว่าอย่างนั้น ถ้าหากว่าพูดหรือนึกคิดอะไรอยู่ ไม่จดจ้องในรูป นามจริง ๆ จะไม่เห็นสภาวะชัด ไม่รู้จะพูดอย่างไร

ส. ไม่ใช่การจะเห็นสภาวะชัดเจน แต่เป็นการอบรมเจริญปัญญาโดย สติระลึกสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไปเรื่อย ๆ จนกว่าความรู้จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น

ถ. มีมากด้วย ส่วนมากที่เข้าปฏิบัติ

ส. เพราะฉะนั้น เป็นหน้าที่ของท่านผู้ฟังที่จะพิจารณาจริง ๆ ว่า ข้อปฏิบัติอย่างไรที่จะทำให้สามารถรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

ถ. เขาบอกว่า เห็นไม่ชัด แต่ขณะที่กำหนดไป ...

ส. นั่นเป็นเรื่องของท่านผู้อื่น แต่ท่านผู้ฟังเองเป็นผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญา หรือเปล่า ถ้าเป็นผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เรื่องไปเห็นให้ชัด แต่เป็นเรื่องศึกษาพร้อมสติในลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละทาง

ถ. ก็ไม่เหมือนกัน หลักของแบบที่เข้าห้องปฏิบัติ กับแบบของท่านอาจารย์ ผมมีความสงสัยอยู่แค่นี้ แต่ผมเห็นว่า ถูกทั้ง ๒ แบบ

ส. ข้อปฏิบัติผิดมีไหม

ถ. ก็มี

ส. ไม่ใช่ว่าท่านผู้ฟังมีอคติที่จะกล่าวว่า ข้อปฏิบัตินั้นผิด แต่พิจารณาเหตุผลว่า ข้อปฏิบัติใดก็ตามที่ไม่ทำให้ปัญญาสามารถเจริญขึ้นจนกระทั่งรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในขณะนี้ได้ ข้อปฏิบัตินั้นผิด แต่ข้อปฏิบัติใดก็ตามที่สามารถจะอบรมเจริญปัญญาจนรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้ ข้อปฏิบัตินั้นถูก อย่างนี้ถือว่าอคติใหม่ หรือชื่อว่าตามเหตุผล

ถ. พุดยาก

ส. ถ้าพุดยาก ก็ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาไตร่ตรองต่อไปอีก

ถ. ขอเรียนถามลักษณะของอสังมโหสัมปชัญญะ คือ จะตัดสินได้อย่างไรว่า ขณะนั้นสติเกิดหรือยัง

ส. อสังมโหสัมปชัญญะ คือ การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยไม่หลงเข้าใจผิด คำว่า อสังมโหสัมปชัญญะ หมายความว่าไม่หลงเข้าใจผิด

แสดงว่าในขณะที่กำลังเห็น ถ้าสติไม่เกิด ต้องมีการหลงเข้าใจผิดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่

ไม่รู้ตัวใช่ไหมว่า มีการหลงเข้าใจผิดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกว่าจะได้ฟังพระธรรมและมีความเข้าใจว่า สภาพธรรมที่ปรากฏตลอดตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกชาติในสังสารวัฏ เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และดับไปอย่างรวดเร็วอยู่เรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้น การที่ปัญญาจะสามารถประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมโดยไม่หลงเข้าใจผิด ต้องอาศัยเมื่อฟังแล้วเข้าใจ สติเกิด ระลึกได้ ไม่ลืมที่จะน้อมพิจารณา ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะที่กำลังเห็นก็ต้องระลึกได้ ในขณะที่กำลังได้ยินก็ต้องระลึกได้ ในขณะที่กำลังได้กลิ่นก็ต้องระลึกได้ ในขณะที่กำลังลิ้มรสก็ต้องระลึกได้ ในขณะที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสก็ต้องระลึกได้ และในขณะที่กำลังคิดนึกก็ต้องระลึกได้ ทุก ๆ ขณะในชีวิต จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น เพราะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละอย่างทาง ๖ ทวาร คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจจริง ๆ เพิ่มขึ้น จนไม่มีความสงสัยว่า ขณะนี้ที่เห็น นามธรรมหรือรูปธรรมต่างกันอย่างไร

นี่เป็นสิ่งที่จะมีได้ คือ หมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะที่กำลังเห็น หรือในขณะที่กำลังได้ยิน ตามปกติในชีวิตประจำวัน

สำหรับการที่จะรู้ว่าขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ ต้องเป็นปัญญาของผู้ที่สติเกิดจึงจะรู้ได้ เพราะว่าสติเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว และถ้าสติเกิดเพียงเล็กน้อยและยังไม่ได้น้อมศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจนรู้ชัด เมื่อสติเกิดแล้วดับไปอย่างรวดเร็วเพียงเล็กน้อย จึงทำให้เกิดความไม่แน่ใจและความสงสัยว่า ในขณะที่นั้น ๆ เป็นสติหรือเปล่า

แต่ขณะที่มีสติ ต่างกับขณะที่หลงลืมสติแน่นอน ซึ่งความจริงไม่ใช่อาการผิดปกติใด ๆ เลย เพราะตามปกติทุกคนเห็นแล้วก็คิด ขณะนี้กำลังเป็นความจริงอย่างนั้น คือ ทุกคนเห็นแล้วคิด หรือว่าขณะที่ได้ยิน ทุกคนได้ยินแล้วคิด ขณะที่กำลังอ่านหนังสือก็คิดด้วย เพราะฉะนั้น แทนที่จะเพียงเห็นแล้วคิด ก็เป็นเห็นแล้วรู้ว่า ลักษณะที่เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ให้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน คือ แทนที่จะคิดเรื่องอื่น

ด้วยความหลงลืมสติ เห็นแล้วคิดได้เป็นของธรรมดา ฉะนั้น ทำไมเห็นแล้วสติจะระลึกไม่ได้ เมื่อเห็นแล้วคิดได้ฉันใด เห็นแล้วสติก็ระลึกได้ฉันนั้น ไม่ต่างกันเลย ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐานที่ละเล็กทีละน้อยบ่อย ๆ เนือง ๆ จนเป็นอุปนิสัย

เพราะฉะนั้น เวลาที่เห็นและได้ฟังเรื่องการเห็น จะเกื้อกูลให้สติเกิดระลึกทันทีที่ลักษณะของนามธรรมที่เห็น หรือว่าลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏได้ ในเมื่อเป็นผู้ที่เคยอบรมเจริญอินทรีย์ ๕ มาแล้ว อย่าลืมว่า เห็นแล้วคิดเรื่องอื่นได้ เพราะฉะนั้น เห็นแล้วสติก็ระลึกที่ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ พร้อมทั้งปัญญาที่ได้เจริญอบรมมากแล้ว จะทำให้ประจักษ์แจ้งในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริงได้ ไม่ผิดปกติ และไม่ผิดความเป็นจริงเลย

ถ้าไม่ใช่โดยลักษณะนี้ ก็ไม่สามารถที่จะดับความยินดีพอใจและการยึดถือ นามธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ดูเหมือนไม่น่าสงสัยเลยในเรื่องลักษณะของสติ ไซ้ใหม่ แทนที่เห็นแล้วคิดเรื่องอื่น แทนที่กระทบสัมผัสแล้วคิดเรื่องอื่น ก็ศึกษาลักษณะที่กำลังรู้แจ้ง หรือลักษณะแจ้งที่กำลังปรากฏเท่านั้น

แต่ถ้าสติปัฏฐานยังไม่ได้อบรมมาเพียงพอ ความเคยชินต่อการที่จะนึกคิดเรื่องอื่นทันทีด้วยโลภะหรือโทสะเป็นเรื่องราวต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า มีมากมายในวันหนึ่ง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า สติสามารถเกิดแทนการคิดนึกเรื่องอื่นได้ แต่เวลาที่สติปัฏฐานยังไม่ได้เจริญพอ สติเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย และคิดเรื่องอื่นเหมือนเดิมต่อไปทันที

เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยกาลเวลาที่นานกว่าที่จะเปลี่ยนอุปนิสัยจากความเป็นปุถุชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคลได้ โดยต้องอาศัยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติไปเรื่อย ๆ

ถ. ตามปกติการเจริญสติปัฏฐาน จะต้องมียุคปัจจุบันอารมณ์ และเป็นปรมาตถอารมณ์ ในขณะที่เห็น จิตเห็นดับไปแล้ว ชวนจิตก็ดับไปแล้วไม่รู้วากิจขณะ และสติเกิดขึ้นรู้จิตเห็นที่ดับไปแล้ว ยังจะชื่อว่าเป็นปัจจุบันอารมณ์หรือเปล่า

ส. ถ้าไม่ใช่เมื่อวานนี้ ไม่ใช่พรุ่งนี้ และสภาพธรรมนั้นกำลังมีลักษณะปรากฏให้รู้ได้ ก็ชื่อว่าปัจจุบัน

ถ. ไม่ต้องไปคำนึงถึงว่า จะดับไปสักเท่าไรแล้ว

ส. ยังไม่ประจักษ์การดับ จะไปคิดทำไม ในเมื่อลักษณะของสภาพธรรมกำลังปรากฏ จะต้องรู้ความจริงในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏก่อน เป็นลำดับขั้น

ถ. ยังไม่ประจักษ์ก็จริง แต่โดยการศึกษาที่รู้

ส. โดยการศึกษาขั้นเข้าใจ แต่การศึกษาที่จะรู้ลักษณะของเห็นในขณะนี้ เป็นอีกขั้นหนึ่ง ถ้าโดยการศึกษา ทุกท่านเป็นพระอรหันต์หมดทุกคนที่จบการศึกษาเรื่องอริยสัจ ๔

ถ. อาจารย์กล่าวว่า ผู้ที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐานเห็นแล้วก็คิด ได้ยินแล้วก็คิด ส่วนผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเห็นแล้วให้ระลึก ให้รู้ แต่ทำอย่างไรจึงจะรู้ อารมณ์ทางตาเห็นแล้วก็รู้ ประเดี๋ยวอารมณ์ทางหู ได้ยินแล้วกลับไม่รู้ ทำอย่างไรจึงจะให้ได้ทั้ง ๖ ทวาร

ส. คำตอบอยู่ที่คำถาม คือ ต้องระลึกจนทั่ว บ่อย ๆ เนือง ๆ จนชินเท่านั้นเอง เมื่อระลึกทางตา รู้ ทางหูไม่รู้ ก็ต้องระลึกทางหูอีก จนกว่าจะทั่ว จนกว่าจะชิน เมื่อระลึกทางหู รู้ ทางตากลับไม่รู้อีก ก็ต้องระลึกทางตาอีก จนกว่าจะชินเท่านั้นเอง ไม่มีทางอื่นเลย เพราะว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นหนทางเดียวที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ทุกท่านมักจะถามว่า ทำอย่างไร คล้าย ๆ กับว่ามีทางอื่น แต่ทางอื่นไม่มีแน่นอน ไม่มีเลย มีทางเดียวเท่านั้นจริง ๆ ใครจะพากเพียรพยายามหาทางอื่นสักเท่าไร ก็ไม่สามารถจะเป็นไปได้ เพราะว่าหนทางนี้เป็นหนทางที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงดำเนินแล้ว ทางนี้ยากไปหรือ

ถ. สติ แปลว่า การระลึก และความจำที่มั่นคงเป็นลักษณะของสติ ในขณะที่เรานึกถึงการฆ่าเปิดฆ่าไปในอดีต ขณะนั้นมีสติหรือเปล่า

ส. ถามคนอื่นไม่ได้ แล้วแต่ว่าจิตที่คิดในขณะนั้นเป็นกุศลจิตที่คิด หรืออกุศลจิตที่คิด

ถ. ก็อยากจะเป็นกุศล แต่ไม่รู้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล

ส. ซึ่งคนอื่นตอบไม่ได้ นอกจากสติสัมปชัญญะของบุคคลนั่นเอง นี่เป็นเหตุที่ผู้มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานสามารถที่จะรู้สภาพของจิตละเอียดขึ้น ๆ แม้แต่ความคิดก็ยังสามารถรู้ได้ว่า ในขณะนั้นเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิตที่กำลังคิด เพราะว่าสติระลึกรู้ลักษณะที่ต่างกันว่า ขณะที่อกุศลจิตคิดเป็นอย่างไร และขณะที่กุศลจิตคิดเป็นอย่างไร

ขณะที่คิดไม่ใช่เรา เป็นจิต ซึ่งอาจจะเป็นโลภมูลจิตคิดด้วยความต้องการ ยินดี เพลิดเพลินพอใจในเรื่องหรือในอารมณ์ที่คิด หรืออาจจะเป็นโทสมูลจิตคิดด้วยความขุ่นเคือง น้อยใจ เสียใจ เศร้าใจ ไม่พอใจ ซึ่งในขณะนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นโทสมูลจิต หรืออาจจะเป็นมหากุศลจิตที่คิดก็ได้

ถ. ผมคิดว่า ขณะที่นึกถึงการฆ่าเปิดฆ่าไก่ในอดีต ขณะนั้นต้องเป็นโทสมูลจิต

ส. ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ขณะใดที่จิตไม่เป็นไปในทาน ในศีล ในการอบรมเจริญความสงบ และในการเจริญสติปัฏฐานแล้ว เป็นอกุศลทั้งนั้น ซึ่งอาจจะเป็นโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต หรือโมหมูลจิตก็ได้

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน แม้จะเพียงวันละเล็กน้อย นิด ๆ หน่อย ๆ แต่จะเป็นปัจจัยทำให้สติเจริญถึงความมั่นคงขึ้นที่จะระลึกรู้ได้ว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต และขณะใดเป็นอกุศลจิต แต่ในขณะที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐานเลยจะเป็นอกุศลจิตส่วนมาก ไม่ว่าจะนึกคิดเรื่องอะไร ก็ไม่พ้นไปจากโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน แม้ว่าจะต้องอบรมเจริญพากเพียรนานสักเท่าไรก็ตาม ก็กับก็ตามแต่ ก็เป็นขณะที่มีประโยชน์ทุกขณะ

ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน ก็คาดคะเนเดาว่า วันนี้อกุศลเกิดทั้งนั้นเลย ขณะใดที่กุศลจิตไม่เกิด ไม่ได้ให้ทาน หรือไม่ได้สวดมนต์ไหว้พระ แต่ไม่ได้รู้จริง ๆ ว่า ขณะที่เป็นอกุศลนั้นเป็นอย่างไร เพียงแต่คาดคะเนรวม ๆ ว่าเป็นอกุศลทั้งนั้น

แต่เวลาที่สติปัฏฐานเกิด สามารถจะรู้ลักษณะของโลภะ สภาพที่ติดข้อง ยินดี เพลิดเพลิน หรือว่ารู้ลักษณะของโทสะ ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่พอใจ ขุ่นเคือง ขุ่นมัว ไม่แช่มชื่น

และถึงแม้ว่าชีวิตของแต่ละคนในแต่ละวันจะมากไปด้วยโลภะ โทสะ หรือโมหะก็ตาม แต่ถ้าสติสามารถจะระลึกถึงแม้ลักษณะที่เป็นอกุศล ก็ยังดีกว่าเป็นกุศลโดยสติปัฏฐานไม่ได้ระลึกถึงเลยว่ แม้กุศลนั้นก็ไม่ใช่ว่าตัวตน

จะเลือกเอาอย่างไหน จะมีกุศลมาก ๆ แต่สติปัฏฐานไม่เกิด เพราะฉะนั้น กุศลนั้นแหละเป็นเรา เราเป็นผู้มีกุศลมาก หรือว่าจะเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เห็นอกุศลของตนเอง ซึ่งคนอื่นไม่สามารถเห็นได้ และยังรู้ว่า อกุศลประเภทนั้น ๆ เกิดเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย อกุศลอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้

การที่มีอกุศล และสติปัฏฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอกุศล ย่อมดีกว่ามีกุศลเกิดแต่สติปัฏฐานไม่ระลึกถึงว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน

ไม่ทราบว่าการที่ผู้ฟังเห็นด้วยหรือเปล่า เพราะว่ากุศลอื่น ๆ ก็เคยเจริญกันมาแล้วทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นทานกุศล หรือศีล หรือการอบรมเจริญความสงบจนกระทั่งถึงฌานจิต ซึ่งทำให้ยังมีการเกิดวนเวียนในภพภูมิต่าง ๆ ไม่สามารถพ้นไปจากสังสารวัฏฏ์ได้ แต่การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน รู้แม้อกุศลแต่ละขณะที่เกิดกับตนเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้พ้นจากสังสารวัฏฏ์ได้

ความต่างกันของแต่ละชีวิต แต่ละบุคคล แต่ละภพ แต่ละชาติ ในแต่ละวันมีมาก อย่างวันนี้ เป็นต้น ตั้งแต่ตื่นมา แม้แต่บุคคลในครอบครัวเดียวกัน ทำกิจวัตรอย่างเดียวกัน แต่คิดถึงสภาพของจิตว่า ต่างกันหรือเปล่า แม้ในขณะที่บริโภคอาหารร่วมกันจิตก็คิดต่างกัน และไม่ใช่แต่เฉพาะในการบริโภคอาหาร ในการแต่งกาย

ในหน้าที่การงาน ในการเลี้ยงชีพ ในชีวิตครอบครัวต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นของแต่ละขณะเป็นไปตามการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญอินทรีย์ & ของแต่ละบุคคล ก็ต้องต่างกันไปตามวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล แม้แต่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

๑๒๐๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ - ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ถ. จากการสนทนาธรรมวันเสาร์ เมื่อวานนี้ นักศึกษาธรรมมีปัญหาเรียนถามอาจารย์ว่า การพิจารณานามเห็น พิจารณาที่ไหน ทางตาหรือทางใจ

ส. การพิจารณานามเห็น เหมือนกับทางอื่น คือ ในขณะที่สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ ขณะนั้นต้องมีสภาพรู้ ถ้าไม่มีสภาพรู้ สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะปรากฏไม่ได้ เช่น ทางตาที่กำลังเห็น อย่าลืมว่าขณะนี้จริง ๆ และมีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาปรากฏ แสดงให้รู้ว่า มีนามธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น ไม่ใช่มีจุดที่จะเจาะจงว่าจะต้องจดจ้องที่นั่นที่นี้ แต่เป็นการระลึกได้ รู้ว่า ขณะนี้มีสภาพรู้ ธาตุรู้

มีจริง ๆ หรือเปล่า สภาพรู้ ธาตุรู้ อาการรู้ ในขณะที่กำลังเห็น ต้องมีแน่ แต่เพราะยังไม่วัดในลักษณะของสภาพรู้ อาการรู้ จึงเพียงขั้นเข้าใจว่า ต้องมีสภาพรู้แน่นอนในขณะที่กำลังเห็น แต่ถ้าสติไม่ระลึกไม่มีทางรู้ได้ว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนที่กำลังเห็นในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ต้องอบรมเจริญปัญญาเพื่อจะรู้ว่า ลักษณะที่เป็นสภาพรู้ไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ใช่ทำให้ไปจ้อง หรือทำให้ไปรู้ตรงไหน แต่ให้รู้ความจริงว่า ในขณะที่กำลังเห็น ในขณะนี้ ตามปกติ เป็นลักษณะของสภาพรู้หรือธาตุรู้ซึ่งกำลังเห็น

ถ. มีความเห็นเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งว่า รู้ที่เห็น อีกฝ่ายหนึ่งว่า รู้ที่ใจกับรู้ที่ตา

ส. เห็นกับใจนี้เป็นอย่างไร ต่างกันหรือเหมือนกัน

ถ. เหมือนกัน

ส. ใช่ เป็นนามธรรมเหมือนกัน ประการแรก ต้องรู้ลักษณะของนามธรรม ไม่ใช่โดยชื่อ แต่โดยการรู้ว่า ลักษณะรู้ อารมณ์รู้ จะใช้ชื่อว่านามธรรมก็ได้ แต่ให้เข้าถึงสภาพรู้ อารมณ์รู้

ถ. ก็พอเข้าใจ สรุปลแล้ว คือ อย่าไปจ้องว่าอยู่ตรงไหน

ส. ไม่ใช่เรื่องที่จะทำอย่างหนึ่งอย่างใด แต่เป็นเรื่องที่จะต้องพึงธรรมให้เข้าใจในลักษณะของสภาพรู้กับรูปธรรมเท่านั้น และสติจะเริ่มระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลังได้ยิน ในขณะที่กำลังคิดนึก ในขณะที่กำลังสัมผัส ในขณะที่กำลังเป็นสุข ในขณะที่กำลังเป็นทุกข์ คือ แต่ละขณะในชีวิตประจำวัน จะต้องรู้ว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ลักษณะเดียว ถ้าทราบใดที่ยังไม่รู้ความจริงอย่างนี้ ไม่มีทางละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ให้ไปรู้ชั่วขณะหนึ่ง แล้วแต่ว่าจะเป็นระยะ ๑๐ วัน ๒๐ วัน หรือ ๓๐ วัน แต่ที่ถูกต้องแล้วจะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน จนกว่าจะทั่ว จนกว่าจะละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมได้จริง ๆ

ถ. ผู้ที่ตั้งปัญหาอยากจะรู้ว่า นามเห็นจะรู้ที่ตาหรือที่ใจ

ส. หาที่อีกแล้ว ไม่ใช่ให้รู้ที่ไหน แต่ให้รู้ในลักษณะซึ่งเป็นสภาพรู้ จะต้องรู้ในลักษณะรู้ ไม่ใช่ว่าไปรู้ที่ไหน เป็นความต่างกันว่า ถ้าพยายามจะไปรู้ที่นั่นที่นี้ ก็แสดงว่าเป็นวิธี ซึ่งคิดว่าจะได้ผล

ถ. ไม่ใช่อย่างนั้น

ส. ก็คำถาม ถามว่าจะรู้ที่ไหน

ถ. นามเห็นต้องมีที่เกิด ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง แต่เมื่อยังไม่รู้แม้ลักษณะของนามเห็น จะไปรู้ที่เกิดทำไม ต้องรู้ลักษณะของอารมณ์หรือสภาพเห็นก่อน ไม่ใช่จะไปดูตรงที่นามเห็นเกิด โดยที่ยังไม่ได้รู้ว่าลักษณะนี้ที่กำลังเห็นเป็นอารมณ์ เป็นสภาพรู้ ไม่อย่างนั้นก็จะพยายามอยู่นั่นละ คือ พยายามไปทำอย่างหนึ่งอย่างใดแทนที่จะระลึกได้ว่า ขณะนี้เป็นเพียงธาตุรู้

เพราะฉะนั้น ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่ว่าจะรู้ได้โดยง่าย เพียงขั้นได้ยิน เพราะแม้ว่าจะได้ยินแล้ว ก็ยังต้องน้อมระลึกถึงลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ให้ได้ จนกว่าจะได้ ถ้ายังไม่ได้ ก็ระลึกไปอีก

ตอนแรก ๆ ก็ยากที่จะรู้ว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม แต่เมื่อลักษณะรู้เป็นสภาพที่มีจริง วันหนึ่งหลังจากที่น้อมไปรู้บ่อยขึ้นจะทำให้ลักษณะของสภาพรู้ปรากฏขึ้นได้

หมดข้อสงสัยในเรื่องของการระลึกถึงลักษณะของเห็นหรือยัง อย่าลืมทั้งความคิดว่าจะรู้ตรงไหน แต่พยายามศึกษาเพื่อรู้ว่าลักษณะนี้เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ส่วนสิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่สภาพรู้ แค่นี้ แต่ต้องระลึกรู้บ่อย ๆ เพราะว่าทุกวันมีการเห็น ทุกชาติ ทุกภพ ทุกกัป

ถ. เรื่องเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้จักของบุคคลอื่น รู้ได้อย่างไร

ส. นี่เป็นเรื่องของพญฺญชณะ ซึ่งความจริงแล้ว ในเรื่องของการเห็นเมื่อสักครู่นี้ ยังไม่ควรที่จะผ่านไปโดยเร็ว เพราะถ้าซักถามจะเกิดอุปสรรคต่อการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามธรรม เช่น ปัญหาต่อไป การเห็นมีจริง และได้ยินได้ฟัง เรื่องของการเห็นบ่อย ๆ แต่ว่าสติยังไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของเห็น ถูกไหม

ในขณะที่กำลังถาม และในขณะที่กำลังพูด ในขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้เอง มีใครบ้างที่สติเริ่มที่จะระลึกเพื่อรู้ว่า ในขณะที่เห็นเป็นสภาพรู้

เพราะฉะนั้น แสดงว่า ถึงแม้ว่าจะได้ยิน ได้ฟัง ได้เข้าใจ สติยังไม่ได้ระลึกถึงทางตา ถูกไหม แทนที่จะไปคิดเรื่องเวทนาคนอื่นจะรู้ได้อย่างไร กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ สติระลึกแล้วหรือยัง ถ้ายังก็ควรพิจารณาว่า เมื่อไรสติจึงจะระลึกทางตาในขณะที่กำลังเห็นได้ เพราะว่าพูดกันมานานแล้วเรื่องของสติที่ระลึกถึงทางตา และถ้าเป็นเช่นนั้น มีทางใดที่สติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพเห็นในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เพราะว่ายังไม่ได้ระลึก หรือว่าใครระลึกแล้ว

เรื่องของอินทรีย์ เป็นเรื่องการอบรมอย่างละเอียด ซึ่งจะต้องใช้เวลานานมาก เพราะว่าการที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่พ้นจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น

ทางกาย ทางใจ ซึ่งทุกท่านได้ยินมา ไม่ใช่แต่เฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว ชาติก่อน ๆ ก็คงจะได้ยินมานาน แล้วแต่ว่าชาติไหนซึ่งในขณะที่กำลังได้ยินนั่นเอง สติจะสามารถเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของเห็นในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้

นี่แสดงให้เห็นถึงการอบรมอินทรีย์ที่ต่างกันว่า ถ้าได้อบรมเจริญอินทรีย์มาก จนกระทั่งคมกล้าจริง ๆ ดังเช่นผู้ที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยสาวก ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกั้นเลย ในขณะที่ได้ฟัง ทันทันทีที่เข้าใจนั้น สติ อินทรีย์ทั้งหลายที่ได้เคยเจริญอบรมมาแล้ว ก็เป็นปัจจัยให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ไม่น่าจะถามถึงเวทนาของคนอื่น แต่ควรคิดว่า เมื่อไรสติจึงจะระลึกถึงลักษณะของการเห็นในขณะที่กำลังเห็น

และไม่มีการตั้งต้นเป็นกฎว่า ให้ทุกท่านทำเหมือนกัน เพราะว่าอินทรีย์ที่สะสมมาแต่ละชาติในแต่ละชีวิตของแต่ละบุคคล ย่อมต่างกันตามเหตุการณ์ในชีวิต เหตุการณ์ในชีวิตของท่านผู้ใดเป็นอย่างไร ท่านผู้นั้นก็เจริญสติระลึกถึงนามธรรมและรูปธรรมในเหตุการณ์ในชีวิตของท่าน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะบังคับหรือตั้งเป็นกฎเกณฑ์ ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ว่า แม้ตัวท่านเองก็ไม่ทราบว่า สติจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมในขณะไหน นี่คือความจริง แต่ถ้าสติปัฏฐานของบุคคลใดยังไม่ระลึกถึงทางตา แต่อาจจะเกิดขึ้นระลึกถึงทางกาย มีไหม

หลายท่านบอกว่า สติของท่านมักจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมทางกาย บ่อยกว่าทางอื่น หรือบางท่านก็อาจจะบอกว่า สติของท่านระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่ได้ยินทางหูบ่อยกว่าทางอื่น ซึ่งก็เป็นความจริง เป็นการอบรมเจริญอินทรีย์ของแต่ละบุคคล

เพราะฉะนั้น ถ้าสติยังไม่ระลึกถึงลักษณะของนามเห็น ก็เป็นเรื่องที่จะบังคับ หรือจะฝืน หรือจะจงใจให้สติระลึกถึงลักษณะของนามเห็นไม่ได้ ทำไม่ได้แน่นอน แต่สติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมบ้าง รูปธรรมบ้าง ทางอื่น โดยความเป็นอนัตตา จะทำ

ให้รู้ว่า เมื่อพิจารณาลักษณะของนามธรรม อาจจะเป็นทางกาย เป็นส่วนหนึ่งซึ่งจะเป็นสังขารขั้นที่จะปรุงแต่งให้สามารถเข้าใจลักษณะของนามธรรมที่ละเอียดที่ละน้อยเพิ่มขึ้น จนกว่าความรู้ลักษณะของนามธรรมจะค่อย ๆ ชัดขึ้น และสติสามารถจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมทางทวารอื่นได้ แต่ไม่ต้องไปคิดถึงว่า จะระลึกรู้ลักษณะเวทนาของคนอื่นอย่างไร เพราะว่าการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ผิดเลย เคยรู้ หรือเคยนึกถึงความรู้สึกของคนอื่นใหม่ ซึ่งขณะนั้นก็ เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ทั้งหมด

นี่เป็นเหตุที่ทำให้การอบรมเจริญอินทรีย์จึงต้องใช้เวลาาน เพราะจะต้องอบรมปัญญาจนกว่าจะรู้ทั่วจริง ๆ ว่า ในวันนี้ ทั้งหมดไม่ใช่ตัวตนเลย เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งหมดจริง ๆ เพราะฉะนั้น การที่สติเริ่มเกิด ยังห่างมากจริง ๆ และความรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมยังน้อยจริง ๆ จึงต้องอาศัยกาลเวลาที่นานมากที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนกว่าจะละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาเป็นปกติ และเป็นผู้ที่ละเอียดขึ้น จะไม่ชอบอกุศลหลายอย่างของตัวเอง ถูกใหม่ ไม่ทราบว่าเป็นอะไรในลักษณะของอกุศลธรรมที่เกิดที่สะสมมาบ้างหรือเปล่า มีไหม หรือว่ามีแต่ความพอใจทั้งหมด

บางท่านไม่ชอบที่จะมีอกุศลนั้น ๆ เกิดขึ้น และรู้สึกอึดอัดเบื่อหน่ายระอาจริง ๆ ที่อกุศลนั้น ๆ เกิดขึ้น ไม่อยากให้ออกุศลประเภทนั้น ๆ เกิดกับท่านเลย แต่ถึงจะอึดอัดระอาสักเพียงไร นั้นไม่ใช่หนทางที่จะดับอกุศล แต่ตรงกันข้าม จะต้องรู้ว่า ถ้าไม่ใช่อกุศลที่ท่านไม่ชอบ ก็จะต้องเป็นอกุศลที่ท่านชอบ ถูกใหม่ เพราะว่าทุกท่านมีอกุศลคนละมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ชอบรูปสวย ๆ ทางหูชอบเสียงเพราะ ๆ ทางจมูกชอบกลิ่นหอม ๆ ทางลิ้นชอบรสอร่อย ทางกายชอบสัมผัสที่สบาย ทางใจชอบความสนุกสนานรื่นเริง แล้วแต่ท่านจะชอบความสนุกสนานรื่นเริงอย่างไร จะชอบดูหนัง หรือจะชอบดูโทรทัศน์ หรือจะชอบดูกีฬา ทั้งหมดล้วนเป็นอกุศล ถ้าท่านติดสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นอกุศล และท่านก็รู้สึกว่าจะไม่อยากจะทำติดสิ่งนั้นเลย เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ดี

ไม่ควรจะติด แต่ลืมนึกว่า ถ้าไม่ติดอย่างนี้ ท่านติดอย่างโน้นหรือเปล่า นี่คือการชีวิตตามความเป็นจริง

และไม่ใช่ว่าให้เลือกไม่ชอบอกุศลบางประเภท แต่ควรที่จะเห็นโทษของอกุศลทุกประเภท และควรที่จะรู้ด้วยว่า ถ้าท่านไม่มีอกุศลประเภทนี้ ไม่ใช่ว่าจะเป็นอกุศลแต่ตรงกันข้าม ท่านกลับจะต้องมีอกุศลประเภทอื่นอีกแน่ ๆ เพราะในฐานะที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ก็ต้องเป็นผู้ที่หนาแน่นด้วยอกุศลธรรม และการที่อกุศลประเภทที่ท่านไม่ชอบไม่อยากจะให้มีอกุศลประเภทนี้เลย เกิดปรากฏขึ้น ให้ทราบว่าเป็นอกุศลประเภทนี้เกิด อกุศลประเภทนี้ก็จะยอมเกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น แต่ละคน จะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ว่า แม้อกุศลประเภทนั้นก็เป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง พอถึงอกุศลประเภทที่ท่านชอบ บางท่านอาจจะชอบดูการแสดงต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ได้รู้เลยว่าก็เป็นอกุศล ซึ่งก็ควรที่จะไม่ชอบเหมือนกัน ถ้าไม่ชอบอกุศลประเภทอื่น ก็ต้องไม่ชอบอกุศลประเภทนี้ด้วย ไม่ใช่ว่าอกุศลประเภทนี้ชอบ แต่ประเภทอื่นไม่ชอบ ก็ยังคงวนเวียนไปในอกุศลทั้งหลาย

จะต้องระลึกไว้จริง ๆ ว่า แม้ขณะที่อกุศลประเภทที่ไม่ชอบเกิด ก็ยังเป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง และในขณะเดียวกัน ถ้าเป็นอกุศลประเภทที่ท่านชอบ มีไหม อกุศลที่ท่านชอบ มี ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง

แสดงให้เห็นว่า การเจริญสติปัฏฐานกว่าอินทรีย์จะเจริญจนกระทั่งรู้ว่า ไม่ว่าจะอกุศลประเภทใดที่ชอบหรือไม่ชอบ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรม หรือแม้แต่กุศลแต่ละประเภทที่ท่านกระทำด้วยฉันทะ ความพอใจ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ต้องใช้เวลานานที่จะรู้ทั่วในนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ และต้องเป็นผู้ที่ละเอียด

- ก. ผู้ที่ชอบดูทีวี ถือว่าชอบอกุศล ผู้ที่ชอบธรรม เป็นอกุศลด้วยหรือเปล่า
- ข. ชอบธรรม หมายความว่าอย่างไร
- ค. เช่น ชอบฟังธรรม ศึกษาธรรม อย่างนี้ เป็นต้น
- ง. ทำไมชอบ ต้องมีเหตุผล ทำไมถึงชอบฟังธรรม สนุกเหมือนละครหรือเปล่า หรือว่าได้ประโยชน์ เพราะทำให้ได้ยินได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง หรือว่าทำให้

เข้าใจในสิ่งซึ่งไม่เคยเข้าใจ ทุกอย่างต้องมีเหตุผล ถ้าไม่ประกอบด้วยเหตุผลไม่ใช่ปัญญา

ถ. มีผู้ปฏิบัติบางท่านบอกว่า ขณะที่ดูทีวีโลภะจะเกิดมาก เพราะฉะนั้น ถ้าเรามาสอนใจธรรม โลภะจะเกิดน้อยกว่า เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานในขณะที่ดูทีวีนั้น ไม่สามารถที่จะเจริญได้ อย่างนี้ เป็นต้น

สุ. และเมื่อไรจะเกิดได้ วันนี้เกิดไม่ได้ แต่ก็ยังดูทีวี ซึ่งเป็นนามธรรมและรูปธรรม มีตัวตนที่กำลังดูทีวี หรือว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ถ้ายังไม่รู้ความจริง ก็ต้องอบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะสามารถจะรู้ได้

อย่างบางท่านบอกว่า ท่านเริ่มสังเกตว่า ขณะที่อ่านหนังสือ ท่านรู้ว่า ขณะนั้นเป็นเห็น และนึกคิดถึงตัวหนังสือแต่ละตัว จนกระทั่งแม้ไม่อ่านหนังสือ ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ก็ยังเหมือนกับเห็นตัวหนังสือ แต่แทนที่จะเป็นตัวหนังสือ ก็เป็นตัวคนแต่ละคน ต่างกันหรือเหมือนกันกับตัวหนังสือ ตัวหนังสือเพียงแต่ขาวดำ แต่ในขณะที่อ่านเต็มไปด้วยเรื่อง ประเทศต่าง ๆ ชื่อต่าง ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ตามความเป็นจริงในขณะที่เห็น เห็นแต่สีขาวและสีดำ แต่ว่าเรื่องมาจากการเห็นสีขาวและสีดำนั่นันใด ในขณะที่ไม่อ่านหนังสือ ในขณะนี้เอง ก็เห็นคนเหมือนกับที่ท่านเห็นตัวหนังสือ และเป็นเรื่องเป็นราวของคนต่าง ๆ เหมือนกับในขณะที่กำลังอ่านหนังสือ

เพราะฉะนั้น ทางตาไม่ต่างกันเลย ไม่ว่าจะอ่านหนังสือ หรือเห็นคน หรือดูโทรทัศน์ มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีวันที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดแม้ในขณะที่กำลังดูโทรทัศน์ ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน

๑๒๐๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ - ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

สุ. ถ้าคิดถึงในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน มีผู้ที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างยิ่ง ซึ่งบุคคลเหล่านั้นย่อมต้องได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน การอบรมเจริญอินทรีย์ ๕ แม้กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังทรงพยากรณ์ว่าบุคคลนั้น ๆ จะบรรลุธรรมในกาลข้างหน้าโน้น แสดงให้เห็นว่า แม้พระผู้มีพระภาคเองก็ไม่ได้ทรงแสดงหนทางลัดเพื่อให้สติปัฏฐานเกิดมาก ๆ เพราะถ้ามีหนทางอื่นพระผู้มีพระภาคก็ย่อมทรงแสดงว่า ให้ไปสู่อันใด หรือให้ไปสู่อะไร หรือให้จดจำซึ่งลักษณะของนามนั้นหรือรูปร่างนี้เพื่อที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ที่ทรงรู้อินทรีย์ของสัตว์โลกทั้งปวง

ธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๓ พาลวรรควรรณา มีข้อความที่จะให้ท่านผู้ฟังพิจารณาว่า แม้ผู้ที่มีศรัทธาในพระผู้มีพระภาคอย่างยิ่ง ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้โดยเร็ว ในเมื่อยังไม่ได้อบรมเจริญอินทรีย์จนคมกล้า

ข้อความโดยย่อมีว่า

สมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน นายมาลาการ ชื่อสมณะ บำรุงพระเจ้าพิมพิสารด้วยดอกมะลิ ๘ ทะนานแต่เช้าตรู่ทุกวัน ย่อมได้กหาปณะวันละ ๘ กหาปณะจากพระเจ้าพิมพิสาร

วันหนึ่งเขาเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปสู่พระนครเพื่อบิณฑบาต เขามีจิตเลื่อมใสบูชาพระผู้มีพระภาคด้วยดอกมะลิสำหรับบูชาพระเจ้าพิมพิสารด้วยความคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินจะทรงฆ่าเราเสียก็ตาม ขบไล่เสียจากแคว้นก็ตาม ก็พระราชานั้น แม้เมื่อพระราชทานแก่เรา ฟังพระราชทานทรัพย์สักว่าเลี้ยงชีพในอัตภาพนี้ ส่วนการบูชาพระศาสดา อาจเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เราในโกฏีกัปเป็นอนันต

ทีเดียว เมื่อจิตที่ยอมสละชีวิตตนเพื่อบูชาพระผู้มีพระภาคเกิดขึ้นแล้ว นายมาลาการนั้นก็คิดว่า จิตเลื่อมใสของเราไม่กลับกลายเพียงใด เราจักทำการบูชาเพียงนั้นทีเดียว

เป็นปัญญาของบุคคลในครั้งนั้นหรือเปล่าที่รู้ว่า ความเลื่อมใสศรัทธาก็เกิดดับสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ แม้จิตคิดจะบูชาพระผู้มีพระภาคด้วยดอกมะลิก็ตาม แต่ก็ยังไม่แน่ว่า จะบูชาได้เพียงใด เพราะนายมาลาการนั้นคิดว่า จิตเลื่อมใสของเราจะไม่กลับกลายเพียงใด เราจักทำการบูชาเพียงนั้นทีเดียว

เขาเป็นผู้ร่ำเริงบันเทิงแล้ว มีจิตเบิกบานและแช่มชื่นบูชาพระศาสดา โดยชั้ดดอกมะลิ ๒ กำขึ้นไปเบื้องบนพระศาสดา แล้วดอกมะลิ ๒ กำนั้น ก็ได้ตั้งเป็นพदान เบื้องบนพระเศียร

จิตเลื่อมใสยังไม่หมด

เขาชั้ดดอกมะลิอีก ๒ กำ ซึ่งดอกมะลิ ๒ กำนั้น ก็ย้อยลงมาตั้งทางพระหัตถ์เบื้องขวา เขาชั้ดดอกมะลิอีก ๒ กำ ซึ่งดอกมะลิ ๒ กำนั้น ก็ย้อยลงมาตั้งทางพระปฤษฎางค์ (คือ ทางเบื้องหลัง) เขาชั้ดดอกมะลิอีก ๒ กำ ซึ่งดอกมะลิ ๒ กำนั้น ก็ย้อยลงมาตั้งทางพระหัตถ์เบื้องซ้าย ซึ่งดอกมะลิทั้งหลายได้หันเข้าข้างใน หันกลีบออกข้างนอก พระผู้มีพระภาคเป็นราวกะว่า แวดล้อมด้วยแผ่นเงิน เสด็จไปแล้ว ...

นายสุมนมาลาการถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วได้ถือกระเช้าเปล่ากลับไปบ้าน เล่าเรื่องให้ภรรยาฟัง แต่ภรรยาเป็นผู้ที่ไม่เลื่อมใสแม้ในพระปาฏิหาริย์ของพระผู้มีพระภาคแม้ปานนั้น ภรรยารีบไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร แล้วกราบทูลให้ทรงทราบว่ ขอให้การกระทำของนายสุมนมาลาการ จงเป็นการกระทำของเขาแต่ผู้เดียว เพราะภรรยาของนายสุมนมาลาการคิดว่า พระเจ้าพิมพิสารคงจะทรงพระพิโรธในการที่นายสุมนมาลาการไม่ได้บูชาพระองค์ด้วยดอกมะลิ

แสดงให้เห็นถึงอัธยาศัยที่ต่างกัน และเมื่อท่านพระอานนที่ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงเหตุการณ์นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระเถระว่า

อานนท์ เธออย่าได้กำหนดว่า กรรมมีประมาณเล็กน้อยอันนายมาลาการนี้กระทำแล้ว ก็นายมาลาการนี้ได้สละชีวิตกระทำการบูชาเราแล้ว เขายังจิตให้เลื่อมใสในเราด้วยอาการอย่างนี้ จักไม่ไปสู่ทุกคติตลอดแสนกัป ดังนี้แล้ว ตรัสว่า

นายมาลาการจะดำรงอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จักไม่ไปสู่ทุกคติตลอดแสนกัป นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น ภายหลังเขาจักเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่า สุมนะ

ก็ในเวลาพระผู้มีพระภาคเสด็จถึงพระวิหาร เข้าไปสู่พระคันธกุฎี ดอกไม้เหล่านั้นได้ตกลงที่ชู้มพระทวารแล้ว

ท่านผู้ฟังเพียงได้ฟังพระธรรมไม่มากเลยในชาตินี้ แต่ก็หวังเหลือเกินที่จะให้สติเกิดมาก ๆ อินทรีย์อะไรก็ไม่คำนึงถึงทั้งนั้น เมื่อไรจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเกิดดับ มีทางใด วิธีใด ทางลัดใด ที่จะให้ประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมโดยเร็ว เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไหม

ท่านผู้ฟังมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเท่ากับนายสุมนมาลาการหรือเปล่า แต่แม้กระนั้นนายสุมนมาลาการก็ยังไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้จนกว่าอินทรีย์จะแก่กล้า และ ภายหลังเขาจักเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่าสุมนะ

เพราะฉะนั้น ควรที่จะเปรียบเทียบกับชีวิตของท่านตามความเป็นจริงว่า กว่า จะอบรมเจริญอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ จะต้องนานสักเพียงไร เพราะเวลาที่ยาวนานเป็นการแสดงให้เห็นว่า ปัญญาต้องรู้ละเอียดและรู้ทั่ว มิฉะนั้นแล้วทำไมจะต้องนาน น่าคิดใหม่ว่า ทำไมสาวกแต่ละองค์กว่าที่ท่านจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องอบรมบารมีหรืออินทรีย์นาน ทำไมต้องนาน ก็เพราะว่าต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติโดยละเอียดและโดยทั่วจริง ๆ แม้ในขณะนี้ ก็ต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละขณะ

สังขารขันธที่ปรุงแต่งแต่ละขณะ ไม่ใช่แต่เฉพาะสังขารขันธที่เป็นกุศล แม้สังขารขันธที่เป็นอกุศลก็ปรุงแต่งด้วย นี่คือชีวิตตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น วันนี้

อกุศลประเภทไหนเกิดบ้างแล้ว โภคะ ความยินดีพอใจทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจของแต่ละบุคคล เมื่อวานนี้ วันนี้ พรุ่งนี้ ชั่ว เสมอ ๆ ตามอภยาคัย

เพราะฉะนั้น อกุศลซึ่งเป็นสังขารขันธ์ ก็ปรุงแต่งชีวิตของแต่ละคนให้ต่าง ๆ กันไป ซึ่งในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศลก็ตาม จะเห็นได้ว่า แม้อินทรีย์ที่เป็นกุศล ซึ่งเป็นสังขารขันธ์ ก็ปรุงแต่งส่วนของกุศล สังขารขันธ์ที่เป็นอินทรีย์ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าผู้ใดจะมีอกุศลประเภทใดเกิดขึ้น อินทรีย์ซึ่งเป็นกุศลสังขารขันธ์ซึ่งได้อบรมเจริญแล้ว ก็จะต้องระลึกรู้ลักษณะสภาพของอกุศลนั้นตามความเป็นจริง จนกว่าจะละการยึดถืออกุศลนั้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้น การที่พระอริยสาวกแต่ละองค์ต้องอบรมเจริญอินทรีย์นานกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็เพราะเหตุว่าต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่วและโดยละเอียด ดังนั้น ชีวิตในวันนี้ของท่าน เมื่อสติปัฏฐานไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่วและโดยละเอียด วันไหนจึงจะโดยทั่วและโดยละเอียด อีกนานเท่าไรจึงจะเป็นโดยทั่วและโดยละเอียดได้ ซึ่งก็ต้องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมากนั่นเอง

ถ. สักกายทิฏฐิยึดถือขั้น ๕ ว่าเป็นตัวตน ส่วนมานะก็ยึดถือขั้น ๕ ว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น สักกายทิฏฐิกับมานะต่างกันอย่างไร

ส. สักกายทิฏฐิ เป็นความเห็นผิด แต่มานะไม่ใช่ความเห็นผิด เป็นความสำคัญตน เป็นเจตสิกแต่ละประเภท

ถ. ต่างกันโดยเป็นเจตสิกแต่ละประเภทเท่านั้น

ส. และทำอย่างไรจึงจะรู้ได้ว่าเป็นสภาพธรรม หรือเป็นเจตสิกแต่ละประเภท ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และสติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมโดยทั่ว จึงจะรู้ได้ว่า ลักษณะของความเห็นผิดต่างกับลักษณะของมานะ ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ จะยังสงสัยอยู่ว่า ลักษณะของทิฏฐิทำไมจึงไม่ใช่ลักษณะของมานะ

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ความสำคัญตนเกิดขึ้น ให้รู้ว่าขณะนั้นไม่มีทวิฏฐิหรือความเห็นใด ๆ เลย

ท่านผู้ฟังเคยรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญบ้างไหม หรืออยากจะให้คนอื่นเห็นความสำคัญของท่านบ้างไหม ในบางกาละ ในบางเทศะ อาจจะรู้สึกเสียใจ น้อยใจที่ไม่มีใครเห็นความสำคัญของท่าน ซึ่งในขณะนั้นไม่ได้มีความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะเป็นมิจชาตวิฏฐิ มีแต่ความสำคัญตนเท่านั้นเอง

ถ. มานะเกิดกับโลภมูลจิต ทวิฏฐิก็เกิดกับโลภมูลจิต อาจารย์มีตัวอย่างเพื่อที่จะแยกออกจากกันให้เห็นชัดบ้างไหม เช่น ขณะที่รับประทานอาหาร ขณะนั้นไม่มีโลภะ ไม่มีทวิฏฐิด้วย ใช่ไหม

สุ. ก็ไม่จำเป็นที่มานะหรือทวิฏฐิจะเกิดในขณะรับประทานอาหาร

ถ. ในขณะใดที่อยาก让别人ชมเชยว่า เราดีกว่าเขา หรือเราเสมอเขาก็คิดว่าอาหารมื้อนี้ของเราราคาตั้ง ๓๐๐ กว่าบาท คนอื่นอาจจะไม่สามารถซื้อรับประทานได้

สุ. หรือว่าในขณะที่บริโภคด้วยกิริยามารยาทที่ถูกต้อง ก็อาจจะเห็นกิริยาอาการมารยาทในการบริโภคของคนอื่นที่ไม่เหมาะสม ในขณะนั้นก็อาจเกิดความสำคัญตนว่า เราเป็นผู้มีมารยาทงามในการบริโภค คนอื่นขาดมารยาทในการบริโภคก็ได้ หรือบางท่านอาจจะตักอาหารมากไป ทำให้คนอื่นอาจเกิดความสำคัญตนได้ว่า ทำไมบุคคลนี้จึงตักอาหารมาก ในเมื่อไม่สมควรที่จะตักอาหารมากจนเกินไป

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ นอกจากสติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแล้ว ยังสามารถที่จะเป็นสติปฏิฐานที่จะรู้ว่า แม้ขณะนั้น ๆ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้

ถ. มานะของปุถุชนกับของพระอริยเจ้านั้น มีความต่างกันหรือไม่

สุ. สภาพของมานะก็เป็นสภาพของมานะ ไม่ใช่สภาพของความเห็นผิด ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลแล้วไม่มีทวิฏฐิ แต่ยังคงมีมานะ ลักษณะของมานะก็ยังคงเป็นมานะ มิฉะนั้นแล้วพระเจ้ามหายานามะก็คงไม่ทรงมีมานะอย่างแรงกล้า แต่เพราะท่าน

สะสมอภัยาศัยที่จะมีมานะอย่างแรง เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นพระอริยบุคคลแล้ว ก็ยังไม่ได้ดับมานะได้

การอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องเป็นปกติ และต้องเป็นผู้ตรง เป็นผู้ละเอียดที่จะรู้ว่า แต่ละบุคคลต่างอภัยาศัยกันตามการสะสม

ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรควรรค มีข้อความที่แสดงให้เห็นถึงการสะสมของพระสาวกบางท่านในอดีตชาติ ซึ่งจะขอแสดงอุปนิสัยในอดีตของท่านพระยสะและสหายของท่าน ๕๔ คน ข้อความมีว่า

ในอดีตกาล สหาย ๕๔ คน จะทำบุญร่วมกัน จึงเที่ยวช่วยกันจัดการศพคนอนาถา

สมัยนี้มีไหม ซึ่งการกุศลของแต่ละท่าน อบรมเจริญไปพร้อมกับการเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้อภัยาศัยแม้ในกุศลของท่านต่างกัน จนกระทั่งสามารถจะเกื้อกูลเป็นอินทรีย์ที่คมกล้าให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามอุปนิสัยที่ได้สะสมมา เช่น ท่านพระยสะ

วันหนึ่งได้พบหญิงมีครรภ์ตาย ก็คิดว่าจะเผา แล้วได้นำไปฝังป่าช้าช่วยกันเผา ๕ คน ส่วนพวกที่เหลือพากันกลับไป

ขณะที่พระยสะในชาตินั้นกำลังแทงและพลิกศพนั้นให้ไฟไหม้อยู่ ก็ได้อสุภัสัญญา ท่านก็ได้แสดงให้เห็นสหายอีก ๔ คนเห็นความไม่สะอาด น่าเกลียด ซึ่งสหายทั้ง ๔ คนนั้นก็ได้ออสุภัสัญญาด้วย และเมื่อทั้ง ๕ ท่านกลับไปบ้าน ก็ได้บอกแก่สหายที่เหลือ มารดาบิดาและภรรยา ซึ่งคนเหล่านั้นก็ได้เจริญอสุภัสัญญาบ้าง เพราะเหตุนั้น ในชาตินี้ ท่านพระยสะเมื่อเป็นคฤหัสถ์ จึงสำคัญในหญิงช่างฟ้อนที่นอนหลับทั้งหลายว่า เป็นดังป่าช้า

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านที่คิดในทางกุศลแต่ละทาง แม้แต่ในการเห็นสภาพที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาของสภาพธรรม ก็ต้องแล้วแต่อภัยาศัยที่สะสมมาจริง ๆ ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถที่จะรู้ได้ว่า แต่ละท่านที่กำลังฟังพระธรรมได้สะสมอภัยอาศัยอย่างไรในอดีต นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่มีญาณหยั่งรู้

อินทรีย์และอภัยาศัยของบุคคลอื่นได้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่า ท่านผู้นี้มีจิตอย่างนี้ ให้เจริญสติปัฏฐาน กัมมัฏฐานนั้นหรือว่าบรรพนั้น เพราะไม่สามารถจะรู้ได้จริงๆ ว่า แต่ละคนสะสมอุปนิสัยอย่างไรมา

ซึ่งใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา อสุควรรค** ใน **สุตตนิบาต** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี บุตรช่างทองคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปัฏฐากของท่านพระสารีบุตร ได้บวชในสำนักของท่านพระสารีบุตร ท่านพระสารีบุตรก็คิดว่า อสุกัมมัฏฐานย่อมเหมาะแก่คนหนุ่มทั้งหลาย จึงให้อสุกัมมัฏฐานเพื่อกำจัดราคะแก่ภิกษุหนุ่มนั้น จิตแม้สักว่าเสพคุ่นในอสุกัมมัฏฐานนั้นก็ไม่ได้เกิดแก่ภิกษุนั้น ท่านจึงได้บอกแก่พระเถระว่า กัมมัฏฐานนั้นไม่เป็นอุปการะแก่ผม พระเถระคิดว่า กัมมัฏฐานนั้นย่อมสบายสำหรับคนหนุ่มทั้งหลาย (สบาย คือ เมื่อพิจารณาหรือเมื่อฟังแล้ว สติปัฏฐานย่อมเกิดได้) จึงบอกกัมมัฏฐานนั้นเองซ้ำอีก ๔ เดือนผ่านไปอย่างนั้น ภิกษุนั้นไม่ได้คุณวิเศษแม้สักอย่างหนึ่ง

๑๒๑๐

ที่ห้องประชุมตึกสภาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ - ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ต่อแต่นั้นพระเถระจึงได้กราบทูลเรื่องภิกษุ นั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สารีบุตร การรู้กัมมฐานที่สบายของภิกษุ นั้นไม่ใช่วิสัยของเธอ ภิกษุเป็นผู้อัน
พระผู้มีพระภาคพึงแนะนำ ดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงเนรมิตดอกบัวสีแดง
ประทานแก่ภิกษุ นั้น และให้ภิกษุเอาก้านดอกบัวแดงนั้นปักลงในทรายที่ริมเงาหลัง
พระวิหาร แล้วให้นั่งขัดสมาธิหันหน้าไปหาดอกบัวนั้น แล้วให้ระลึกภาวนาว่า โลหิต์
โลหิต์ (สีแดง สีแดง)

ภิกษุ นี้ได้เป็นช่างทองอย่างเดียวกว่า ๕๐๐ ชาติ เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบนิมิตแห่งสีแดงย่อมเหมาะแก่ภิกษุ นั้น ภิกษุ นั้นก็ได้กระทำตามที่พระผู้มี-
พระภาคทรงแนะนำ และได้บรรลุถึงฌานที่ ๔ ในที่นั้นตามลำดับโดยครู่เดียวเท่านั้น
ภิกษุ รูปนั้นปรารถนาฌานก็พา (คือ เข้าออกฌานตามลำดับอนุโลมและปฏิโลม เป็นต้น)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอธิษฐานให้ดอกบัวนั้นเหี่ยว เมื่อภิกษุ นั้นออก
จากฌานเห็นดอกบัวแห้งเหี่ยวไปมีสีดำ จึงได้อธิษฐานสัญญาว่า รูปที่ประภัสสรถูกชรา
ย่ำยีแล้ว จึงน้อมมาพิจารณาภายในตน ได้พิจารณาเห็นว่า ภพทั้ง ๓ ประจุไฟ
ติดทั่วแล้ว สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา

ไม่ใช่สิ่งอื่นจากขณะที่กำลังไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาในขณะนี้ แต่กว่า
ปัญญาจะได้อบรมจนกระทั่งสามารถพิจารณาเห็นว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ต้องอาศัยปัจจัยที่เคยสะสมเป็นอุปนิสัยเมื่อครั้งที่ เป็นช่างทอง ถ้า
ในครั้งที่ เป็นช่างทองในชาติก่อน ๆ ๕๐๐ ชาติ ภิกษุ รูปนี้ไม่เคยเจริญสติปัฏฐานเลย
จะมีการที่เมื่อเห็นดอกบัวแล้วจะระลึกถึงสภาพที่ไม่เที่ยงของนามธรรมและรูปธรรม
ในขณะนั้นได้ไหม แต่เพราะใน ๕๐๐ ชาติก่อนนั้น จะต้องเคยเจริญสติปัฏฐานโดย

ฐานะของบุตรช่างทอง เพราะฉะนั้น เมื่อชีวิตตามความเป็นจริงของท่านในชาติก่อน ๆ เคยเป็นอย่างไร และเคยอบรมเจริญมาอย่างไร เพราะฉะนั้น เมื่อได้ปัจจัยที่เหมาะสมในชาตินี้ จึงทำให้สติปัญญาซึ่งเคยเกิดเคยเจริญในเหตุการณ์นั้น ๆ สามารถที่จะมีปัจจัยระลึกและประจักษ์แจ้งในสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตาได้

ในที่ไม่วิไลภิกษุ นั้น มีสระบัวซึ่งพวกเด็ก ๆ ได้ลงไปเล่นในสระบัวและหักดอกบัว มาทำเป็นกองไว้ ดอกบัวที่อยู่ในน้ำปรากฏแก่ภิกษุ นั้น ดุจเปลวไฟที่ป่าไม้แห้ง ดอกบัวในที่ที่หล่นลงแล้ว ก็ปรากฏดุจตกลงไปสู่เหว ส่วนยอดของดอกบัวที่ทิ้งไว้บนบกเหี่ยวแห้งไป ปรากฏประดุจถูกไฟไหม้

ครั้งนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาธรรมทั้งปวงอยู่ตามกระแสแห่งธรรม ภาพทั้ง ๓ ก็ปรากฏเป็นสภาพที่พึงพาอาศัยไม่ได้โดยประมาณยิ่ง ดุจเรือนที่ถูกไฟติดทั่วแล้ว ฉะนั้น

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระคันธกุฎี ทรงแผ่พระรัศมีแห่งพระสรีระไปเบื้องบนภิกษุ นั้น ซึ่งภิกษุ นั้นก็ได้ประคองอัญชลี และพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสโอภาสคาถาแสดงธรรมแก่ภิกษุ นั้น ซึ่งเมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว ภิกษุ นั้นดำรงอยู่แล้วในพระอรหัต

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญาจริง ๆ

ถ. ท่านพระยสะพร้อมด้วยสหายที่ท่านเผาศพหญิงอนาถาและได้อสุภสังขยา การได้อสุภสังขยาของท่าน เกื้อกูลการเจริญสติปัญญาอย่างไร

ส. อสุภะ หมายความว่า เห็นความไม่งาม ซึ่งการที่จะเห็นความไม่งาม ต้องหมายความว่า เห็นสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ความเข้าใจของกระผม เมื่อได้ฟังเรื่องราวหรือประวัติต่าง ๆ รู้สึกจะติดในเรื่องราวมากกว่าที่จะเพิกถอนอัตตสังขยา หรือเพิกถอนความเข้าใจในเรื่องราวมาเข้าใจตามความเป็นจริง คือ เห็นรูป เห็นนาม โดยมากปรับไม่ค่อยจะถูก

ส. ไม่จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงว่า แม้ในกาลก่อน ๆ ท่านเหล่านั้นต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะถ้าขาดการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่มีใครสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

อย่างนายสุนนมาลาการ เมื่อได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้บูชาพระผู้มีพระภาคแล้ว ท่านผู้ฟังคิดว่า นายสุนนมาลาการจะไม่เจริญสติปัฏฐานเลยตลอดเวลาที่ไปเกิดเป็นเทวดาและมนุษย์ตลอดแสนกัปที่ไม่ไปทุกข์อย่างนั้นหรือ ถ้าคิดว่าเป็นอย่างนั้นขณะนี้ท่านไม่ต้องเจริญสติปัฏฐาน มีแต่ความเลื่อมใสศรัทธาบูชาพระผู้มีพระภาคก็พอแล้ว และวันดีคืนดีได้ฟังพระธรรมก็รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ตามความเป็นจริง แม้ได้ฟังแล้ว ก็ยังไม่รู้ว่นามธรรมที่เห็นเป็นอย่างไร ก็คิดว่าจะต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานนานเพียงไรจนกว่าจะรู้ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ตัวอย่างของบุคคลในอดีต ได้แสดงชีวิตที่ต่างกันของการอบรมเจริญสติปัฏฐานในแต่ละชีวิต แต่ละภพ แต่ละชาติของบุคคลนั้น ๆ จริง ๆ

ตัวอย่างที่ได้เคยกล่าวถึงในคราวก่อน คือ ชีวิตของท่านพระยสะและสหายของท่าน ๕๔ คน ซึ่งแม้ว่าท่านจะได้ทำบุญร่วมกันโดยเที่ยวช่วยกันจัดการศพของคนอนาถา และในวันหนึ่งก็ได้พบหญิงมีครรภ์ตาย สหายเหล่านั้นก็ช่วยกันนำศพของหญิงมีครรภ์นั้นนำไปป่าช้า ท่านพระยสะในอดีตชาตินั้นและสหายอีก ๔ คนช่วยกันเผาส่วนสหายที่เหลือพากันกลับไป

ในชาติสุดท้ายพระยสะเป็นคฤหัสถ์ ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคในเวลาใกล้รุ่ง และได้ฟังพระธรรมก็ได้บรรลुเป็นพระโสดาบัน และในเวลารุ่งเช้าท่านได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับท่านเศรษฐีบิดาของท่านอีกครั้งหนึ่ง ท่านก็บรรลुเป็นพระอรหันต์ และทูลขอบรรพชา ซึ่งสหายคฤหัสถ์ ๔ คนของท่าน คือ วิมลละ ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ ควัมปติ ๑ เป็นบุตรของสกุลเศรษฐีสืบ ๆ มาในพระนครสาวัตถี ได้ทราบข่าวก็ขอบวชบ้าง หลังจากนั้น สหายคฤหัสถ์ของท่าน ๕๐ คน ซึ่งเป็นชาวชนบท เป็นบุตรของสกุลเก่า ๆ สืบ ๆ กันมา ได้ทราบข่าวก็ขอบวชบ้าง

จะเห็นได้ว่า ความต่างกันของกาย วาจา ใจ และการกระทำแม้ในวันหนึ่ง ๆ ก็เป็นเหตุที่ทำให้ชีวิตต่างกันไปทุกชาติ แม้ในชาติที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งท่านพระยศกุลบุตรเป็นผู้ที่ได้อสุภสังขยาในขณะที่เผาศพหญิงมีครรภ์ และได้แสดงอสุภสังขยาแก่สหาย ๔ คน เมื่อเผาศพหญิงมีครรภ์นั้นแล้วก็ได้กลับไปบ้านและได้แสดงอสุภสังขยานั้นแก่สหายของท่านอีก ๕๐ คน และเวลาที่จะได้บรรลุมรรคผล ท่านพระยศก็บรรลุก่อน ต่อจากนั้นสหายคฤหัสถ์ ๔ คนของท่านก็บรรลุตาม และหลังจากนั้นสหายของท่านที่เป็นคฤหัสถ์อีก ๕๐ คน จึงได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค และได้ทูลขอบรรพชา

เพราะฉะนั้น การกระทำในวันหนึ่ง ๆ ทั้งการคิด และกายวาจา จะเห็นได้ว่าปรุงแต่งโดยที่ไม่มีใครสามารถจะทราบได้ว่า จะเป็นปัจจัยให้ภพชาติต่อไปจะเป็นใคร และจะมีเหตุการณ์อย่างใดเกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งสติปัฏฐานก็ต้องอบรมเจริญรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง

แต่ว่าขณะใดก็ตาม ชาติหนึ่ง ชาติใด หรือแม้ในชาตินี้เอง ท่านผู้หนึ่งผู้ใดเกิดปัญญาถึงขั้นที่จะละคลายความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ถ้าท่านเป็นผู้ที่ระลึกชาติได้ ท่านก็จะรู้ว่า ในอดีตชาติก่อน ๆ ที่ท่านอบรมเจริญสติปัฏฐานมา ท่านได้อบรมเจริญสติปัฏฐานมากในชีวิตแบบไหน เช่น ในชีวิตของบุตรช่างทอง ๕๐๐ ชาติ ซึ่งไม่มีใครสามารถจะจำได้ หรือว่าระลึกได้ก็จริง แต่ปัจจุบันชาติ ขณะใดที่สติเกิด ท่านผู้ฟังจะสังเกตได้ว่า ถ้าสติของท่านเกิดบ่อย ๆ ช้า ๆ ในเหตุการณ์นั้น ๆ ก็แสดงว่า ท่านคงจะเคยเจริญสติปัฏฐานมาบ่อย ๆ ช้า ๆ ในเหตุการณ์นั้น ๆ มาแล้ว เพียงแต่ว่าแต่ละชาติก็ผ่านไปโดยที่นามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ ก็ผ่านไป แต่ก็มีปัจจัยที่จะทำให้นามธรรมและรูปธรรมอื่นเกิดในสภาพเหตุการณ์ที่คล้ายกันได้

ถ. การเจริญอสุภสังขยา ควรพิจารณาอย่างไร

สุ. เห็นในลักษณะที่ไม่งาม

ถ. และต่อไป

ส. ต่อไปก็ระลึกอีกบ่อย ๆ เนือง ๆ ถ้าไม่เห็นในอสุภสัญญา ก็เห็นในลักษณะที่ไม่เที่ยง ลักษณะที่เป็นทุกข์ ลักษณะที่เป็นอนัตตาก็ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่จะเป็นพระอริยบุคคล เวลาที่โลกุตตรจิตจะเกิด จึงแล้วแต่ว่าก่อนที่โลกุตตรจิตจะเกิดนั้น มหากุศลของบุคคลนั้นโน้มไปในลักษณะหนึ่งลักษณะใดของไตรลักษณ์ คือ โน้มไปในลักษณะที่เป็นทุกข์ หรือว่าในลักษณะที่ไม่เที่ยง หรือว่าในลักษณะที่เป็นอนัตตาของสภาพธรรม

ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เคยสะสมมาในการที่จะพิจารณาอสุภะ ก็ไม่จำเป็นต้องไปชวนชวนแสวงหา แต่ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังมีความสุขหรือความทุกข์ใด ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สติก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงจะรู้ได้จริง ๆ ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

บางท่านมีญาติพี่น้องซึ่งทำให้กุศลจิตของท่านเกิดน้อย อกุศลจิตของท่านเกิดมาก พอใจหรือไม่พอใจอีกแล้ว ไข้ไหม ไม่พอใจในอกุศลประเภทนี้ แต่ถ้าเป็นอกุศลประเภทอื่นที่น่าเกลียดเกลียดย็นดี ก็พอใจ

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ท่านไม่เลือก และรู้ว่าสภาพเหตุการณ์ทุกอย่างเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยจริง ๆ ด้วยเหตุนี้ วิปัสสนาญาณทุกญาณจึงเป็นกัมมัสสกตาญาณ เพราะจะรู้ได้ตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมที่เกิดต้องเกิดเพราะเหตุปัจจัย และสภาพธรรมที่เกิดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เป็นผลของกรรมซึ่งไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานอย่างนี้จริง ๆ ย่อมเป็นผู้ที่เห็นกัมมัสสกตาญาณได้

ถ. การเจริญอสุภะ คำถามเมื่อครูนี้ อาจารย์บอกว่า พิจารณาความไม่งาม ความไม่สวยงาม ผู้ถามก็ถามว่า และต่อไปทำอะไร

ส. ต่อไปก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ผมจำได้ว่า อาจารย์เคยอธิบายละเอียดกว่านั้น เช่น ผม ถ้ายังไม่กระทบ ยังไม่รู้ว่าอ่อนหรือแข็ง แค่สัมผัสว่าอยู่บนศีรษะ ก็ยังไม่กระทบอะไร

ส. เมื่อยังไม่กระทบ อะไรกำลังกระทบ ก็รู้สิ่งที่กำลังกระทบ

ถ. พุดถึงอสุภะ เส้นผมต้องกระทบ

ส. เวลากระทบผม ก็อย่าหลงลืมสติ แต่เวลายังไม่กระทบ อย่างอื่นกระทบ ก็อย่าหลงลืมสติ วันหนึ่งทุกท่านต้องกระทบผม แต่เวลากระทบผมไม่ถามถามเวลาที่ไม่ได้กระทบผมว่าจะทำอะไร ไซ้ไหม แต่วันหนึ่งที่ทุกท่านต้องกระทบผมทำไมไม่ระลึกถึงลักษณะ ถ้าต้องการที่จะเห็นสภาพที่เป็นอสุภะ ก็ต้องโน้มไปสู่ลักษณะที่เป็นอสุภะในขณะนั้น คือ ในขณะที่กำลังกระทบ

ถ. ถ้าไปเห็นซากศพ

ส. เหมือนกัน ในขณะที่ยังไม่เห็น ก็มีสิ่งอื่นที่กำลังปรากฏ ก็ระลึกถึงในลักษณะที่ไม่เที่ยง ลักษณะที่ไม่เที่ยงต้องเป็นอสุภะ ไม่งามแน่

ถ. น้อมระลึกว่า แม้วันหนึ่งเราก็จะเป็นอย่างนั้น แค่นี้เป็นสติปัฏฐานใหม่

ส. น้อมไปได้ทุกอย่าง ถ้ามีเหตุปัจจัยที่จะน้อมไป แต่ว่าในขณะนี้สภาพธรรมใดกำลังปรากฏที่ควรจะมี มินั้นแล้วจะเป็นอนาคตไปเรื่อย ๆ แต่ว่าเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วไม่หลงลืม เพราะฉะนั้น ก็เป็นปัจจัยให้สติเกิดขึ้นระลึกเป็นไปในทางหนึ่งทางใด

เช่น ท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านเป็นพ่อค้า และมีผู้ส่งใบเก็บเงินมาเก็บเงินที่ท่านแต่ว่ายอดเงินนั้นขาดไป ๑๐๐๐ บาท ท่านไม่ทักท้วง เวลาผ่านไปหลายปี ถึง ๑๐ ปีระหว่าง ๑๐ ปีนั้น ท่านได้ฟังธรรม ท่านเป็นผู้ที่ฟังแนวทางเจริญวิปัสสนาอยู่เรื่อย ๆ ครั้งที่หนึ่งที่ฟังข้อความตอนนั้นก็ผ่านไป ฟังครั้งที่ ๒ หลายปีผ่านไป วิชยออกซ้ำอีกก็ไม่เกิดอะไรขึ้น จนกระทั่งถึงครั้งที่ ๔ ท่านเชิญผู้ส่งใบเก็บเงินที่ขาดยอดเงินไป ๑๐๐๐ บาทมา และชี้แจงให้ฟังว่า เมื่อ ๑๐ ปีก่อน ใบเก็บเงินนี้ขาดยอดไป ๑๐๐๐ บาท ซึ่งคนเก็บเงินก็ดีใจมาก บอกว่าท่านเป็นผู้ที่มีความจำดีมาก แม้ว่าเหตุการณ์จะผ่านไปแล้วถึง ๑๐ ปี ก็ยังสามารถระลึกได้ และได้ให้เขามาเก็บเงินยอดที่ขาดนั้นไป ๑๐๐๐ บาท ดิฉันไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน แต่สมมุติว่าเป็นเงินจำนวนนี้

แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ย่อมเกื้อกูลต่อสติที่จะระลึกแม้การกระทำและคำที่พูดนานแล้วได้

ถ้าระลึกเป็นไปในอกุศล นั้นไม่ใช่การปรุงแต่งของสังขารขันธ์ที่เป็นกุศล แต่ถ้าขณะใดที่ระลึกเป็นไปในกุศล ให้ทราบว่า ในขณะนั้นเป็นการปรุงแต่งของสังขารขันธ์ที่เป็นกุศล ซึ่งการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นส่วนหนึ่งของสังขารขันธ์ที่จะปรุงแต่งให้กุศลจิตเกิดได้ ระลึกได้แม้การกระทำและคำที่พูดมานานได้

ชีวิตจริง ๆ เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่มีใครสามารถรู้เหตุการณ์ข้างหน้าว่า สังขารขันธ์ที่เป็นกุศลจะปรุงแต่งอย่างไร และสังขารขันธ์ที่เป็นอกุศลจะปรุงแต่งอย่างไร แต่การเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นว่า ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย

เพราะฉะนั้น อย่าลืม สตินทรีย์ รวมถึงสติที่ระลึกได้แม้การกระทำและคำที่พูดมานานได้ แต่ต้องเป็นไปในทางกุศล

หลายท่านบอกว่า ท่านขี้ลืม แต่แม้กระนั้นบางครั้งก็ยังนึกได้เวลาที่ท่านบอกว่า ท่านจะทำกุศลอย่างใด อาจจะไม่ไปชั่วระยะหนึ่ง แต่ก็ยังเกิดระลึกได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรุงแต่งของสังขารขันธ์ฝ่ายกุศล

